

Musikens roll och funktion i skriftskolan

**Hur ser de anställda i Borgå stifts södra prosterier
på musikens roll i konfirmandarbetet?**

Pro gradu –avhandling 6.3.2015

Olli E. Liljeström

St.nr. 9653

Ämnesgruppen för musikpedagogik

Sibelius-Akademien

Konstuniversitetet

SIBELIUS-AKADEMIN

Sammanfattning

Tutkielma

Avhandlingens namn Musikens roll och funktion i skriftskolan. Hur ser de anställda i Borgå stifts södra prosterier på musikens roll i konfirmandarbetet?	Sidoantal 91
Avhandlingsutarbetarens namn Olli Liljeström	Termin Våren 2016
Utbildningsprogram Musiikkikasvatus	Inriktningalternativ
Avdelning Musiikkikasvatuksen, jazzin ja kansanmusiikin osasto	
Sammanfattning <p>Musiken har, till stor del på grund av Martin Luthers välvilliga inställning till musik, alltid haft en stark position inom den evangelisk-lutherska kyrkan och har det fortfarande: Kyrkans olika musikevenemang når årligen över en miljon finländare. Skriftskolan, som är en del av kyrkans dopundervisning, är viktig även i det avseendet att de unga ofta formar sin uppfattning om kyrkan och församlingsverksamheten baserat på deras upplevelse av konfirmandtiden. Musiken är aktivt närvarande i verksamheten också i skriftskolan. Den här undersökningens syfte är att utreda, hur väl musikverksamheten inom konfirmandarbetet överensstämmer med riktlinjerna som ges i Livet - tron - bönen. Plan för konfirmandarbete 2001.</p> <p>Undersökningen utfördes som en surveystudie, i vilken en enkät elektronisk sändes till alla de anställda som jobbar inom konfirmandarbetet i de södra Prosterierna i Borgå stift. Enkäten innehöll öppna frågor och flervalsfrågor, samt påståenden vars avsikt var att mäta respondenternas åsikter och värderingar. I undersökningen deltog 30 anställda ur 18 församlingar. Bland respondenterna fanns präster, kantorer, ungdomsarbetsledare och en diakoniarbetare.</p> <p>Enligt respondenterna är musiken aktivt med i konfirmandarbetet, och en av musikens viktigaste uppgifter upplevs vara att skapa gemenskap. Musiken används i undervisningen också av de andra än kantorerna. Sätten att använda musik är mestadels allsång eller musiklyssnande, men även spelande förekommer. Sångelekar och rörelsesånger är däremot i klar minoritet. Respondenternas syn på musikens uppgift i konfirmandarbetet korrelerar till en viss del med planen för konfirmandarbetet. Det är dock lite oklart för respondenterna vad det i planen för konfirmandarbetet står om musiken. Det verkar som att en kontinuerlig fortbildning skulle vara nyttig för de anställda, inte endast vad musiken i konfirmandarbetet beträffar, utan också kurser i de pedagogiska aspekterna av konfirmandarbetet.</p> <p>Förslag på fortsatt forskning är exempelvis att utreda hur sådana som upplever sig totalt omusikaliska, såväl anställda som konfirmander, trivs i en så musikbetonad miljö som skriftskolan är? Kunde bättre musikpedagogiska färdigheter hos exempelvis kantorerna bidra till att sådana unga bättre skulle trivas? Församlingar är ofta ställen, där man får sjunga och spela tillsammans utan att behöva fästa sig vid konstnärliga krav eller lagbundenheter. De flesta församlingar brukar ordna ungdomskvällar en gång i veckan. Ungdomar får komma till dessa och bara vara; spela spel eller instrument, teckna eller umgås. Är det möjligt att i andra sammanhang uppnå en liknande kravlös tillvaro som den, som råder på församlingars ungdomskvällar, och applicera den i skolvärlden?</p>	
Sökord Skriftskola, musikpedagogik, konfirmandarbete	
Tilläggsuppgifter	

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Avhandlingens syfte och bakgrund	1
1.2 Tidigare forskning	2
1.3 Forskningsrapportens struktur	3
1.4 Centrala begrepp	4
2 Musiken i kyrkan	7
2.1 Musikens ställning i kyrkan ur historiskt perspektiv	7
2.1.1 Musiken innan reformationen	7
2.1.2 Musiken efter reformationen	11
2.2 Musikverksamheten idag	13
2.2.1 Musiken i högmässan	13
2.2.2 Musiken i den övriga verksamheten	15
2.3 Sammanfattning	17
3 Tidigare forskning om musiken i skriftskolan	19
3.1 Skriftskolan	19
3.2 Musikverksamheten	21
4. Plan för konfirmandarbetet 2001	23
4.1 Bakgrund	23
4.2 Pedagogiken i PKA 2001	24
4.3 Centrala punkter i PKA 2001	27

4.4 Musiken i planen.....	28
4.5 PKA 2001 ur kritiskt perspektiv	30
4.6 Sammanfattning	32
5 Utförandet av studien.....	33
5.1 Syftet med undersökningen och forskningsfrågor	33
5.2 Materialinsamlingen.....	35
5.3 Analysen av materialet.....	37
6 Resultaten av enkätförfrågan	39
6.1 Allmänt om församlingarna och respondenterna	39
6.1.1 Kantorererna	41
6.1.2 Prästerna	42
6.1.3 Ungdomsarbetsledarna	43
6.1.4 Diakoniarbetaren	43
6.1.5 Respondenternas relation till musik	44
6.1.6 Sammanfattning om respondenterna	45
6.2 Musikverksamheten under lägren	46
6.2.1 Vem står för musikverksamheten?	46
6.2.2 Sång och spel i skriftskolan.....	48
6.2.3 Musiken i undervisningen	51
6.3 Respondenterna vs. PKA 2001	55
6.3.1 Hur bekant är PKA 2001 för respondenterna.....	55
6.3.2 Musik som förstärkare av gemenskap.....	56

6.3.2 Attityder kring musik	58
7 Analys	60
7.1 Utgångspunkter	60
7.2 Praktiken vs. PKA 2001	61
7.2.1 Teamarbete och ansvar för musikfostran	61
7.2.3 Vad sjungs och när?	62
7.2.2 Undervisningen	62
7.3 Attityder vs. PKA 2001	63
7.3.1 Musikens roll i konfirmandarbetet	63
7.4 Spegling	65
8 Diskussion.....	66
8.1 Om undersökningens kvaliteter	66
8.2 Avslutande reflektion.....	69
Förkortningar	71
Källor	72
Webb-källor	75
Bilagor	77
Bilaga 1. Enkäten	77
Bilaga 2. Följebrevet till enkäten, skickat fre 23.1.2015	89
Bilaga 3, förklarande text (åt kyrkoherdarna och kanslierna).....	90
Bilaga 4, Påminnelsemeddelande 28.1.2015	91

1 Inledning

I detta avsnitt presenterar jag kort syftet med och bakgrunden till mitt arbete samt redogör kort för själva undersökningen, forskningsmetoderna och -resultaten. Jag lyfter även fram tidigare forskning om ämnet samt klargör vissa centrala begrepp.

1.1 Avhandlingens syfte och bakgrund

Under min konfirmandtid i Sipoon suomalainen seurakunta började jag ta mina första trevande steg in i musikens värld. Jag blev då uppmuntrad av ungdomsarbetsledaren att ta tag i gitarren och spela med under andakter, kvällsprogram och dylika musikstunder trots mina ringa färdigheter. Efter konfirmationen deltog jag i församlingens hjälpledarutbildning och inledde min 'karriär' som hjälpledare på skriftskolläger. I och med att mina musikaliska färdigheter fördjupades, började jag få allt mer ansvar för musicerandet på lägren, speciellt på de lägren där varken prästen eller ungdomsarbetsledaren hade instrumentala färdigheter. En av ungdomsarbetsledarna lanserade till och med begreppet 'musiikki-isonen' [*musik-hjälpis*; isonen (fin.) = hjälpledare, förf. anm.] som till en början endast syftade på mig. Så småningom började jag mer målmedvetet studera musik och det är snart åtta år sedan jag blev antagen till musikpedagogiska avdelningen på Sibelius-Akademien. Utan det stöd som jag under konfirmandtiden fick för min spirande musikalitet skulle kanske mitt yrkesval ha sett annorlunda ut. Men finns det någon orsak till att det just i församlingens verksamhet finns ett forum där man med låg tröskel och från sina egna utgångspunkter kan syssla med musik? Hurudana attityder gentemot musiken i konfirmandarbetet finns hos dem som jobbar med det i sin vardag?

Musiken har alltid haft en stark position inom den evangelisk-lutherska kyrkan och enligt Kyrkans forskningscentrals fyraårsberättelser har den det fortfarande: de finska evangelisk-lutherska församlingarnas musik- och konsertverksamhet har under de senaste två årtiondena nått långt över en miljon finländare per år. Musiken är ständigt närvarande i verksamheten, från gudstjänster och kyrkliga förrättningar till mindre formella tillställningar, såsom ungdomskvällar, andakter eller församlingens söndagsskolor. Skriftskolan, som är en del av kyrkans dopundervisning, är viktig även i

det avseendet att de unga ofta på basen av sin upplevelse av konfirmandtiden formar en uppfattning om kyrkan och församlingsverksamheten. Musiken spelar en betydande roll också inom skriftskolan. I och med att skriftskolan årligen når en mängd ungdomar som motsvarar över åttio procent av dem som under året fyller femton år, kan man inte förbise rollen som kyrkan spelar som en aktiv part inom ungas musikfostran.

Liksom andra skolor har också skriftskolan en läroplan, och den som är i bruk i skrivande stund heter *Livet – tron – bönen. Plan för konfirmandarbetet 2001* (senare PKA 2001). Syftet med min undersökning är att utreda i vilken utsträckning och på vilka sätt riktlinjerna för musikpedagogiken, såsom de framställs i planen för konfirmandarbetet, förverkligas i de södra församlingarna i Borgå stift. I vilken utsträckning stämmer riktlinjerna för musiken i konfirmandundervisningen i PKA 2001 överens med åsikterna hos dem som nu jobbar som ledare för skriftskolor? På vilka sätt och i vilka sammanhang används musiken och vilka är de som i praktiken bär ansvaret för musikverksamheten? Förverkligas inom lärarteamet i enlighet med PKA 2001 ett samarbete vad musiken beträffar? I januari 2015, i ett telefonsamtal mellan mig och en sakkunnig vid Kyrkans central för det svenska arbetet (KCSA), dök det upp att arbete som bäst pågår med att utforma en ny plan för konfirmandarbete. Den nya planen är planerad att komma ut tidigast under år 2017. Min förhoppning är att resultaten i denna undersökning kan bidra till helhetsbilden, då den nya planen för konfirmandarbetet utformas. Förhoppningsvis kan musikverksamheten inom konfirmandarbetet också i framtiden uppmuntra generation efter generation av människor att musicera till glädje för sig själv och för andra.

1.2 Tidigare forskning

Det har skrivits ett antal pro gradu -avhandlingar och andra slutarbeten med tematik som kretsar kring musiken och PKA 2001, men tillsvidare endast på finska. Suvi Luokkakallio (2007) utreder i sin pro gradu-uppsats i musikpedagogik vid Jyväskylän Yliopisto hur musikverksamheten förverkligades i konfirmandarbetet i Lappo stift år 2005. Luokkakallios undersökning är den mest direkt relaterade till detta arbete, i och med att jag använt hennes frågeformulär som mätinstrument. Johannes Saarinen och Eija Väkeväinen (2008) forskar i sitt slutarbete från Diakonia-ammattikorkeakoulu ur ungdomsarbetsledarnas perspektiv hur de olika yrkesgruppernas samarbete kring musiken i konfirmandarbetet fungerar. Jenni Örthén (2007) utreder däremot hur

tankarna i den (då) nya planen för konfirmandarbetet har förverkligats fram till hösten 2006 i kantorernas arbete i Kuopio stift.

Vid teologiska fakulteten vid Åbo Akademi har det skrivits ganska få pro gradu -avhandlingar som direkt behandlar skriftskolan eller musikens roll i församlingen. Av alla pro gradu -avhandlingar som skrivits 2000–2012 är det endast Patricia Högnabbas arbete *Kunskap, tro och religionsutövning: en kritisk granskning av skriftskolans inverkan på ungdomars religiositet* (Högnabba 2009) och Terese Ekfors *Multipla intelligenser som grund för en mångsidig konfirmandundervisning* (Ekfors 2010), som på något sätt relaterar till mitt ämne. Ett lite äldre men alltså intressant arbete är Jockum Krokfors pro gradu -avhandling (Krokfors 1992), som bjuder på en redogörelse över varför musiken spelar en så betydande roll i den evangelisk-lutherska kyrkan. *Betänkandet Musikfostran i församlingen*, vars mottagande i Borgå stift Krokfors utreder, publicerades år 1989 och är fortfarande det nyaste styrdokumentet för musikfostran i församlingar. Kanske kunde det vara dags för ett nytt betänkande där också?

Den forskning som mest varit substansgivande för teoridelen i mitt arbete är artikelsamlingen ”*Rippikoulun todellisuus*” (Innanen & Niemelä 2009). I de olika artiklarna behandlas såväl läroplanen för skriftskolan som det praktiska arbetet inom konfirmandarbetet ’på gräsrotsnivå’. Bland artikelförfattarna finns de tidigare nämnda Luokkakallio, Saarinen, Väkeväinen och Örthén.

1.3 Forskningsrapportens struktur

Första kapitlet fungerar som en introduktion till avhandlingen och ger en allmän bild om vad arbetet handlar om. I det andra kapitlet behandlas musikens roll i den evangelisk-lutherska kyrkan. Efter en historisk överblick tar vi en titt på hurdan ställning musiken har i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland idag, och hur musikverksamheten i kyrkan ser ut i dagens läge. Därefter, i kapitel tre, behandlas skriftskolan, konfirmandarbetet och läroplanen för skriftskolan (PKA 2001). I och med att musiken i skriftskolan har olika syften, inte minst den förkunnande funktionen, går den inte att behandla enbart ur musikpedagogisk synvinkel. Därför presenterar jag i teoriavsnittet – det vill säga kapitlen två–fyra – dels historisk och dels teologisk bakgrund till musikverksamheten.

I det femte kapitlet presenteras forskningsmetoderna mer ingående, inklusive forskningsfrågorna och varför jag valt de metoder som jag har använt. Det insamlade materialet presenteras i kapitel sex och analyseras i kapitel sju. Kapitel åtta innehåller reflektioner om själva undersökningen: vilka olika utmaningar som påverkar forskningsprocessen, vilka slutsatser som kan dras utgående från resultaten och vilka faktorer som påverkar undersökningens reliabilitet och validitet. Jag reflekterar också kring hurudan fortsatt forskning som kunde vara nyttig eller till och med nödvändig.

1.4 Centrala begrepp

I och med att min undersökning behandlar den evangelisk-lutherska kyrkans skriftskolor och skriftskolläger anser jag det nyttigt att förtydliga vissa relevanta begrepp, trots att majoriteten av möjliga läsare sannolikt själva har gått i skriftskola. Ord som har med kyrkans historia och gudstjänstliv att göra men som endast förekommer en eller två gånger i texten kommer i regel att ha förklaring i fotnoten. Däremot vill jag här förtydliga några begrepp som har att göra med själva forskningsområdet, det vill säga konfirmandarbetet och musiken i konfirmandarbetet.

Enligt *Från A till Ö* (besökt 24.2.2016) kan församling betyda ”*hela den universella kristenheten (den allmänneliga kyrkan)*”, men i och med att denna avhandling behandlar musikverksamhet och -fostran inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, har jag med textens smidighet i åtanke valt att hänvisa till de finländska evangelisk-lutherska församlingarna som *församlingarna*. Ur sammanhangen skall det framgå vilka församlingar det syftas på, men som tumregel kan nämnas att:

- i kapitel två–fyra, det vill säga teoriavsnittet i vilket tidigare forskning, historia och statistik behandlas, handlar det i regel om finskspråkiga lutherska församlingar.
- i kapitel sex–åtta, i vilka resultaten av enkätsvaren presenteras och analyseras, syftar *församlingarna* på de församlingar som deltog i undersökningen.

Här kan man också notera att uttrycken ’evangelisk-luthersk’ och ’luthersk’ i detta sammanhang är synonyma.

Eftersom referenser till *Livet – tron – bönen. Plan för konfirmandarbetet 2001* förekommer så ofta, har jag med textens smidighet i åtanke valt att referera till den som PKA 2001. Denna praxis är även allmän i den finskspråkiga forskning jag bekantat mig med, men i finskspråkiga källor heter planen naturligtvis 'RKS 2001' efter *Elämä – usko – rukous. Rippikoulusuunnitelma 2001*. Alla förkortningar som regelbundet återkommer i denna avhandling finns att hitta i slutet av denna uppsats, före källförteckningen.

Den vanligaste typen av skriftskolor i Finland är skriftskolor som innehåller ett lägeravsnitt. Därför kan ordet skriftskola lätt associeras till skriftskolläget. Detta kan skapa förvirring i och med att det finns så många olika sorters skriftskolor (närmare om dessa i kapitel 3.1). I min text kommer jag helt enkelt att tala om *skriftskola*, då jag syftar på hela den sex månader långa skriftskoletiden, inklusive eventuellt läger och all verksamhet som direkt är sammankopplad med skriftskolan. Då jag endast syftar på lägerperioden, använder jag mig av begreppet *skriftskolläger*.

Skribaungdom, konfirmand, skriftskolelev, skribandit... Kärt barn har många namn. I regel talar man om *konfirmander* då man syftar på individerna som deltar i skriftskolan. Ordet kommer från *confirmation*, vilken är den avslutande ceremonin för skriftskolperioden. Det arbete som direkt är sammankopplat med skriftskolan, kallas för *konfirmandarbete*. Sådana ungdomar, som redan själv är konfirmerade och har gått församlingens hjälpledarutbildning, kallas för hjälpledare, eller mera informellt för *hjälpis*. Enligt PKA 2001 är hjälpledarna viktiga för skriftskolan, men om deras uppgift står inte annat än att ”deras uppgifter formas i de praktiska situationerna”.

I kapitel 5 i PKA 2001, *Musiken i konfirmandarbetet*, används ordet musik i en relativt bred betydelse:

”Musiken i skriftskolan’ innehåller konfirmandtidens alla former av musikaktiviteter: att delta i församlingsverksamheten, musikundervisningen, den övriga konfirmandundervisningen, gudstjänst- och bönelivet, lägerperiodernas gemensamma fritid osv.” (PKA 2001)

Jag tänker främst hålla mig till orden *musikundervisning*, *musikverksamhet* och *musik* då jag beskriver verksamheten. Med *musikundervisning* syftar jag på de enskilda undervisningstillfällena, där det vanligtvis är kantorn som berättar om musikens roll i gudstjänsten och församlingens verksamhet, samt om psalmboken och eventuellt kyrkomusikens historia. Dessa lektioner kan innehålla musik i form av sång eller annat

musicerande. *Musikverksamhet* är största delen av den musikaliska verksamheten under skriftskolan, exempelvis sånglekar, allsång, musicerande på fritiden under skriftskolläggret eller annan musikalisk verksamhet som inte direkt är undervisning. *Musik* syftar mestadels på själva klingande materialet, men då jag använder det i sammanhanget ”musiken i skriftskolan”, inkluderar jag all musikverksamhet i skriftskolan, såsom den beskrivs i PKA 2001 ovan.

2 Musiken i kyrkan

Syftet med detta kapitel är att förklara varför musiken spelar en så framträdande roll i den evangelisk-lutherska kyrkans verksamhet. Innehållet har följaktligen en påfallande teologisk prägel. Avsikten med detta är att fördjupa läsarens förståelse om forskningsområdet. Efter en kort kyrko- och musikhistorisk översikt – från urkyrkans tid till reformationstiden – där vi även utreder varför musiken har en så central plats i Luthers teologi, tittar vi närmare på hurdan ställning musiken har i kyrkan idag.

2.1 Musikens ställning i kyrkan ur historiskt perspektiv

2.1.1 Musiken innan reformationen

Genom kristendomens historia har musiken i praktiken alltid varit närvarande, då församlingarna samlats för att tillbe och lovprisa Gud. Exempelvis avslutades de tidiga kristna församlingarnas sammanträden i regel genom att sjunga en [psaltar]psalm (Jungmann 1960, 167), men redan under gammaltestamentlig tid har musiken spelat en betydelsefull roll i många viktiga sammanhang: ”När staden Jerikos murar föll, skedde det till tonerna av shofar, ett djurhornsinstrument som användes som signalinstrument i den judiska liturgin.” (Kjellberg 1999, 11) Sarelin (2005, 9) menar att musiken i så gott som alla religionssamfund oskiljaktigt hör ihop med religionsutövning – såväl offentlig som privat. Trots att det varken i grekiskan eller hebreiskan finns något särskilt ord för musik, utgörs en stor del av Bibeln av sånger eller sångböcker, såsom Klagovisorna, Höga visan eller Psaltaren. (Tobin 1996, 26) Enligt Tobin talar också hela Bibeln om sång och spel som en självklarhet i såväl det vardagliga livet som i gudstjänstfirande. (1996, 25) Musik var en naturlig del av människornas gudsrelation:

Musikens betydelse för tron och gudsrelationen består inte i att det eventuellt skulle kunna finnas någon särskild sakral musik utan i det faktum att musiken är en grundläggande del av Guds skaparverk. Därmed görs musiken så att säga tillgänglig och ’tillåten’ också för tron – men inte exklusivt för denna. (Tobin 1996, 25)

Även musikens terapeutiska inverkan lyfts fram i Gamla Testamentet, då kung Saul i sitt svärmod ”får själslig tröst och lindring av den strängaspelande David”. (Kjellberg

1999, 11) ”*Var gång Guds ande ansatte Saul grep Davis lyran och spelade. Då kände sig Saul lättare till mods.*” (Bibeln 2000, 1.Sam.16:23)

Trots att musiken genom historien har spelat en så stor roll, eller kanske just därför, har det om och om igen tvistats om musikens roll i kyrkan, och i synnerhet kring frågan om vilken sorts musik och vilka instrument är lämpliga för gudstjänsten (Sarelin 2005, 9, 11-12, 25, 27, 62, 76, 86, Jungmann 1960, 124, 295). Största delen av kristendomens historia har musiken i gudstjänsten i praktiken uteslutande varit vokalmusik, och till en början endast enstämmig. Den ortodoxa kyrkans gudstjänster innehåller fortfarande endast vokalmusik: där sjungs allting, med undantag för predikan och ibland trosbekännelsen. (Sarelin 2005, 85)

Enligt Sarelin användes det på urkyrkans tid inga instrument under de kristnas samlingar. ”*En teori är att de hörde ihop med 'världen' och därför ansågs syndiga, men den troligaste förklaringen är nog den att instrument inte heller användes i synagogan.*” (Sarelin 2005, 16) Detta understöds av Kjellberg, som menar att förebilden för de tidiga församlingarnas gudstjänstsång står att finna i ”*den enklare synagogans liturgi*” som växte fram på 100-talet e. Kr. (Kjellberg 1999, 12). Enligt Jungmann är det dock gränsdragningen på 300-talet mellan det världsliga och kyrkliga som var orsaken till att man endast sjöng enstämmigt: ”*The human voice and the human heart alone were to sing God's praises; the use of the voice only was to symbolize the unity which was to obtain in the Church.*” (Jungmann 1960, 124-125) Tobin, som står för lite färskare forskning än Jungmann, menar däremot att vissa kyrkofäder, präglade av sin syn på tro, tar friheter vad gäller bibeltolkning:

En del av kyrkofärderna söker ’undgå’ de bibliska vittnesbörderna om instrument i gudstjänstfirandet genom allegoriserande tolkningar. /.../ I kyrkans kamp mot en av avgudadyrkan diskrediterad musik ser vi en kamp, inte bara om musiksyn, utan framför allt en strid mellan två skilda livsåskådningar. En rent estetisk hållning inför konsten och musiken är för kyrkofärderna otänkbar. (Tobin 1996, 37)

Detta betyder ingalunda att de skulle förhålla sig motvilligt till musik:

Biskop Aurelius Ambrosius (333 – 397) i Milano blir genom vissa liturgiska åtgärder en viktig faktor i den unga kyrkans musikaliska utveckling. Den ambrosianska liturgin utvecklar starka inslag av melismatisk sång. Genom Ambrosius verksamhet berikas gudstjänsten av de metriska hymnerna. Dessa har fortfarande en syllabisk karaktär men en rikare melodik än de vanliga recitationstexterna och blir snabbt populära. Ambrosius insatser främjar inte minst församlingens sån och delaktighet i gudstjänsten. (ibid., 37)

Såväl gudstjänsten som musiken i den har genom historien präglats av den samtida kulturen, så även under kristendomens första århundraden. ”*In buildings, clothing, gestures, song and language, it possessed elementary forms familiar to all.*” (Jungmann 1960, 166). Jungmann menar att detta bidrog till att den kristna liturgin höll sig livskraftig trots att den religiösa fostran var helt och hållet på föräldrarnas ansvar; det fanns ingen som helst formell katekesundervisning¹ för barn och unga från kyrkans sida. (ibid. 165-166) Under urkyrkans tid var det vanligt att man i gudstjänsterna sjöng responsorialsång, det vill säga en försångare sjöng verser, till vilka församlingen svarade med en viss ”refräng”, ett utvalt stycke ur psalmen i fråga. Detta kunde även ha en sorts fostrande funktion: enligt Jungmann (1960, 167-168) hade exempelvis kyrkofadern Johannes Chrysostomos som vana att, efter att församlingen genom sången blivit helt bekanta med psalmen, använda den valda psaltarversen och förklara denna på ett upplyftande vis i sin predikan.

Under 300-talet blev kristendomen starkare i det dåvarande romarriket i och med att den först tilläts av Kejsar Konstantin år 313, och sedan upphöjdes till statsreligion. (Kjellberg 1999) Därmed präglades liturgin alltmer av konstfärdighet. Musiken fick mera fokus medan texten blev mera underordnad. (Tobin 1996, 40) Senare, omkring 400-talet, kom den antifonala sången att bli allt mer populär. Skillnaden från responsorialsång är att inom antifonal sång turas två körer om att sjunga de olika verserna. (ibid, 204) Enligt Jungmann har den antifonala sången sannolikt kommit till den kristna liturgin från Syrien. Från Syrien härstammar även seden att komponera egna hymner eller lovsånger, vilka sedan översattes till grekiska och det komponerades i sin tur nya melodier till dessa översättningar. Omkring år 750 fram till 1300 samlade man ihop en standardrepertoar av de olika sångerna som sjöngs av kristna och dessa är numera kända under begreppet ’gregoriansk sång’. Trots att de har fått sitt namn efter påven Gregorius I († 604), är det inte sannolikt att de har sammanställts under hans livstid. (Kjellberg 1999, 28; Sarelin 2005, 20-21). Även den gregorianska sången är enstämmig och utan instrumentackompanjemang.

¹ ”Katekesen är en kort presentation av kyrkans lära. Katekes kommer från det grekiska ordet *katekhismos*, undervisning. Ordet betyder speciellt den undervisning som sker genom frågor och svar. Katekesen har använts bl.a. vid husförhör och i skriftskolor.” (*Från A till Ö*, evl.fi)

Såväl responsorial- som antifonalsång används fortfarande i dagens gudstjänster och andakter (GTB 2000), och en del av de gregorianska melodierna används fortfarande i dagens gudstjänstliv. (Sarelin, 2005, 21) Trots att psaltarpsalmerna i allmänhet inte längre sjungs, kan den under kyrkliga förrättningar läsas antifonalt. (HIKF 2009)

Vid första millennieskiftet blomstrade även sekvensdiktningen. Sekvensdiktningen fick sin början på slutet av 800-talet i och med att den sista stavelsen i ordet 'Halleluja' så småningom hade blivit så melismatisk att den fick en så kallad jubileumsmelodi, till vilken man började dikta latinsk text för att komma ihåg hur jubileumsmelodin gick. Dessa sekvenser blev senare så populära, att deras bruk begränsades. (Sarelin 2005, 25)

Under medeltiden började en enkel flerstämmighet växa fram. Den hade gregorianska melodier som grund, och en 'vox organalis', dvs. överstämma. Senare blev stämmorna fler och på 1300-talet, under Ars Nova -epoken, komponerades det första kända exemplet på en hel mässa komponerad av en kompositör: *Messe de Nostre Dame* av Guillaume de Machaut (1300–1377). (Sarelin 2005, 59–60) Under 1400- och 1500-talen utvecklades flerstämmigheten så småningom mot dur- och molltonalitet under inflytandet av bland andra Josquin de Prez (1440–1521), vars musik var högt värderad av Martin Luther. Giovanni Pierluigi da Palestrina (ca 1525–1594) komponerade så pass invecklade verk att den liturgiska texten blev lidande, vilket kyrkan kraftigt opponerade sig mot.

Kyrkomötet i Trient 1545–1563 krävde att kyrkomusiken skulle revideras. I detta sammanhang blev Palestrina anmodad att utföra revisionen av den gregorianska koralssången. Hans uppgift blev att skriva mässor i en stil som var kyrkan värdig och som samtidigt gjorde orden lättare att uppfatta. (Sarelin 2005, 61–62)

Kort och gott kan man säga att musiken genom kristendomens historia innan reformationen i praktiken uteslutande varit vokal. Musikens uppgift har mest bestått i att stöda det kristna budskapet, och de kyrkliga kompositionerna har mestadels varit delar av ordinariet, det vill säga de delar i högmässan som alltid är med. Det har funnits en strävan att hålla gudstjänstmusiken åtskild från den 'världsliga' musiken, exempelvis genom att inte använda instrument och försöka undvika alltför komplicerad flerstämmighet, där musiken möjligtvis kan överrösta budskapet.

2.1.2 Musiken efter reformationen

”Reformationen är den protestantiska kyrkovisans födelsetid. Församlingssången ersatte då delar av den romerska liturgin. Psalmsången blev gudstjänstmusikens huvudform och utgångspunkt.” (Sarelin 2005, 29) Den protestantiska kyrkovisorna som Sarelin talar om är i folkmun numera kända som (evangeliska) psalmer, men skall inte förväxlas med psaltarsalmerna i Gamla Testamentet trots att de sistnämnda är de evangeliska psalmernas viktigaste förebilder. (Sarelin 2005, 29) *”Den protestantiska kyrkomusiken blev en syntes av delar av den katolska liturgin och församlingens koralsång.”* (Sarelin 2005, 64)

Reformatorn *Martin Luther* (1483–1546) var själv en musikälskare (Tobin 1996, 52) och enligt honom är musiken något *”som näst Guds Ord skulle prisas, en herre och styresman över de mänskliga affekterna”* (cit. hos Tobin 1996, 52). Musiken har också starkt släktskap med evangeliet i och med att såväl musiken som Ordet förmedlas genom hörseln. (ibid., 52). Luther har, till stor del tack vare sin uppväxt i trakter där musikutövande var en naturlig del av vardagen, en praktisk syn på musik. Förutom ett uttryck för folkets gemensamma tro är musiken ett redskap som hjälper det kristna budskapet att nå fram. (ibid, 50, 62)

Enligt reformatorn gör musiken människan mottaglig för Ordet. Det som inpräglas genom musiken stannar också längre kvar i minnet. Musiken talar i första hand till sinnet, affekten, inte lika omedelbart till intellektet. (Tobin 1996, 57-58)

Luther är väl insatt i musikens teologi; enligt Miikka E. Anttila (2011, 4) är Luther den mest citerade teologen i en av klassikerna inom det musikteologiska fältet (Oskar Söhngens *Theologie der Musik* från år 1967) trots att verket inte handlar om Luther. Tobin lyfter fram Luthers syn på teologins praktiska natur: *”För honom [Luther] handlar det om att Guds ärende måste nå fram till varje enskild människa genom kanaler som är av gudomlig karaktär och samtidigt vardagliga redskap i evangelisationen.”* (Tobin 1996, 62) Ur Luthers perspektiv är musiken en gåva som uttrycker skapelsens harmoni, genom vilken Gud är *”direkt verksam i världen utanför Kyrkan och den som musicerar.”* (ibid., 62)

Enligt Sarelin har det genom tiderna varit vanligt att skapa [andliga] sånger genom att dikta kristna texter till populärmusik, av vilket hon bjuder på ett exempel på gränsen till oavsiktlig komik: *”T.ex. den gamla visan ’Innsbruck, ich muss dich lassen’ blev i*

luthersk tappning psalmen 'O Welt, ich muss dich lassen'.” (Sarelin 2005, 30) Luther skrev själv också psalmer, och av de 37 psalmer som han skrivit finns 20 i dagens läge kvar i den evangelisk-lutherska kyrkans psalmbok (Sarelin 2005, 29). En av de mest bekanta torde vara julpsalmen *Av himlens höjd*. [Nr. 22 i psalmboken. förf. anm.] Enligt Luther är det ytterst viktigt att musiken stöder budskapet och samarbetar med språket:

Att man översätter den latinska texten och bibehåller den latinska melodin eller noterna, må vara hänt, men det varken låter riktigt bra eller är rättskaffens. Både text och noter, accent, melodi och uttryckssätt måste växa fram ur modersmålet och passa stämman, annars är alltsammans blott ett härmande som aporna göra. (WA bd 18, s. 123, cit. hos Tobin 1996, 65)

I och med reformationen och Luthers positiva syn på instrumentalmusiken, blev orgeln alltmer populär. Trots att någon sorts orgel redan på 800-talet hade använts i kyrkan, var det först på 1400-talet som orgeln påbörjade sin frammarsch i den roll den nu används. Tidigare användes orgeln i regel för intonation och för undervisning, men efter reformationen började orgelmusiken få allt större betydelse i kyrkan. Tidigare hade organistens uppgift bestått i att stå för intonationer och för-, mellan- och efterspel. Så småningom började församlingssången, som tidigare framförts utan ackompanjemang, ackompanjeras av orgel och vid festligare högtider även stråkar och blåsare. (Sarelin 2005, 74–75) Heinrich Schütz (1585–1672), som även titulerats ’den protestantiske kyrkomusikens fader’, ”*var mycket intresserad av instrumentens möjligheter och ivrade för användningen av instrument inom vokalmusiken. Dock höll han sig fjärran från instrumentalmusiken som självständig genre.*” (ibid., 64–65)

Luthers syn på orgeln är delvis pedagogisk: att använda orgeln kan göra musiken mer lättillgänglig för de unga: ”*Därför har vi orglar för ungdomens skull, så som man ger barnen äpplen och päron.*” (WA bd 46, s. 452, cit. hos Tobin 1996, 70) Förutom den pedagogiska funktionen lyfter Luther fram musikens terapeutiska kraft vid sidan av den primära funktionen, att lovprisa med de medel som Gud har gett. (Tobin 1996, 70)

Men framför allt är Martin Luthers musiksyn praktisk: Musiken är en Guds gåva, skall därmed förvaltas väl, har en stark verkan på det mänskliga sinnet, bär som klingande konst på nära släktskap med evangeliet och är därmed också en betydelsefull kraft i förkunnelsen av detsamma. (Tobin 1996, 72)

2.2 Musikverksamheten idag

2.2.1 Musiken i högmässan

Högmässan är avsedd att vara församlingens huvudgudstjänst. Det är en sådan gudstjänst som avses i kyrkoordningen när den säger: 'Högmässogudstjänst skall firas i församlingens kyrka under söndagar och kyrkliga helgdagar' (KO 2:2). (GTB 2000, 9)

Enligt *Gudstjänstboken* (GTB 2000) utgör högmässan medelpunkten i församlingens liv, och dess struktur går att känna igen också i de andra gudstjänstformulären. (GTB 2000, 9) Med Luthers relation till musik i åtanke är det lätt att förstå att musiken spelar en central roll i den evangelisk-lutherska kyrkans gudstjänstfirande. Även om det viktigaste i högmässan är ”*läsningen och utläggningen av Guds ord samt nattvarens sakrament*” är församlingens bön, bekännelse och lovsång nära förbundna med dessa. (GTB 2000, 15) I gudstjänsterna sjungs såväl psalmer som liturgiska responsorier (växelsånger) eller litanior, och mellan de olika gudstjänstdelarna har det även lämnats utrymme för svarsmusik efter eller under textläsningar och böner. (GTB 2000, 9) ”*För detta ändamål innehåller gudstjänstboken rikligt med tilläggsmaterial (t.ex. /.../ en musikkbilaga med liturgisk musik)*” (ibid., 9) Psalmboken har en självklar plats i gudstjänsten, och i *Kyrkoårskalendern* (besökt 16.1.2016) finns det skrivet rekommendationer för vilka psalmer som kan användas som ingångspsalm eller dagens psalm vid kyrkoårets olika högtider. Musiken i gudstjänsten skall ledas av kantorn, men där finns också möjlighet för församlingsmedlemmar att få ta en del av ansvaret för utförandet av musiken. (GTB 2000, 10)

Enligt kyrkoordningen skall man i högmässogudstjänsten bruka den psalmbok och de mässmelodier som godkänts av kyrkomötet (KO 2:5). Mässmelodierna består av fyra olika serier mässmusik /.../. Det står församlingarna fritt att bland dessa välja de bäst lämpade. Anknypningen till kyrkoåret är ett viktigt urvalskriterium. (GTB 2000, 12)

I *Gudstjänstboken* finns det fyra olika serier med mässmusik, varav de svenskspråkiga respektive finskspråkiga församlingarna kan välja den eller de melodier de vill använda. Dessa fick sitt startskott 1988, då kyrkomötet tillsatte en handbokskommitté ”*för att utarbeta en ny finsk- och svenskspråkig kyrkohandbok samt ny mässmusik.*” (Ahonen m.fl. 1997, 123) Fyra år senare, år 1992, utgavs handbokskommitténs mellanbetänkande *Gudsfolkets fest*, och år 1994 gavs ett försökmaterial med samma namn ut. ”*I offentligheten var musikförnyelsen föremål för det största intresset*”, trots att

revideringen berörde ”*hela innehållet i gudstjänstlivet och dess strukturer.*” (ibid. 123) På grund av att finskan och svenskan som språk är uppbyggda på så olika sätt, har också den finskspråkiga kyrkohandboken mestadels olika melodier än den svenska. (Sarelin 2005, 53) I och med att handbokscommittén ville erbjuda en bred variation olika musikstilar, är såväl de finska som de svenska melodierna stilmässigt varierade. (Ahonen m.fl. 1997, 123) Den första härrör sig från gregorianska melodier, den andra bygger på finlandssvenska folkmusikmelodier, den tredje är komponerad i anglikansk stil och den fjärde i mer ’modern’ stil (Sarelin 2005, 53-55), vilken enligt Ahonen m.fl. ”*innehåller element ur bl.a. Taizésamfundets liturgiska musik. Stilen inom ungdomsmusiken saknades ännu i materialet.*” (1997, 123) Enligt Sarelin verkar *Kaj-Erik Gustafsson*, som komponerat en stor del av musiken i de nya finlandssvenska mässa-serierna, anse den gamla liturgiska traditionen vara värdefull, vilket kan ses i att hans *Requiem* är skriven på latin. (Sarelin 2005, 53–54, 73)

Samtliga av de fyra olika gudstjänstformulären för högmässan har 28 olika moment. Av dessa moment är endast två (inledningsorden och predikan) sådana där det inte uttryckligen står skrivet att de, eller delar av dem, kan sjungas. (GTB 2000, 17-121) Såväl inledningsorden som predikan kan dock formuleras fritt, så även de *kan* innehålla musik. Å andra sidan kan man också välja bort vissa musikinslag:

Liturgens och församlingens sångpartier (den inledande välsignelsen, prefationsdialogen och Herrens frid) kan också läsas. I kyrielitanian, Gloria, kyrkans förbön och lovprisningen fungerar i allmänhet någon annan än liturgen som försångare. (GTB 2000, 10)

Enligt *Musikstrategi för Borgå stift* (MBS 2012) har musiken flera uppgifter i gudstjänsten. En av dem är att stöda traditionen: ”[Arbetet med gudstjänstlivet] *handlar om att följa, lära ut och vidareutveckla den tradition som lever i den världsvida kristna kyrkan, /.../ i vårt stift och i den egna församlingen. I det arbetet är musiken en oumbärlig del.*” Musikstrategin efterlyser också mångsidighet i gudstjänstmusiken, eftersom gudstjänstlivet ”*skall betjäna alla församlingsmedlemmar*”. Vidare står det att ”*de musikaliska världarna gärna [får] mötas och föda nya kombinationer*” (MBS 2012, 15), vilket i och för sig verkar vara i tydlig konflikt till *Gudstjänstbokens* rekommendation om att man i val av musiken bör beakta gudstjänstens karaktär.

Under de senaste årtionden har även en rad särskilda specialgudstjänster vuxit fram. Lasse Mårtenson var en av de första att bana väg med mässan *Voiko sen sanoa toisin?* (*Kan man säga det på ett annat sätt?*) som utgavs 1967. (*Mårtenson ja kirkkomusiikki*,

besökt 13.03.2016) År 1981 skrev Pekka Simojoki *Afrikkalainen messu* (*Afrikansk mässa*) och sången *Onneni on olla Herraa lähellä* (*Min lycka är att vara nära Herren*) togs till den finska psalmboken år 1986, där den har namnet *Herra kädelläsi* (*I din hand, Herre*). (*Messujen ABC*, besökt 13.03.2016; *Virsi- ja hengellisiä lauluja* 2002, psalm 517) Den första *Metallmässan* ordnades 2006 (Kyrkans forskningscentral 2009, 115) och väckte enligt Wikipedia (besökt 13.03.2016) mycket stark kritik i såväl kyrkliga kretsar som bland dem som lyssnar på metallmusik. Kanske just därför blev mässan år 2007 tilldelad priset 'Årets kristna mediegränning'. (Kyrkans forskningscentral 2009, 115–116) En diametralt annorlunda gudstjänst är *Taizé-mässan*. Taizé är en ekumenisk kristen kommunitet i södra Frankrike, och typiska drag för Taizé-mässor är tyst meditation i stället för predikan och korta, enkla sånger som sjungs i många repris. (*Messujen ABC*, 13.03.2016) *Suomalainen messu*, skriven av Lasse Heikkilä år 1997, är i sin tur en folkmusikinspirerad gudstjänst. (Messun historia, suomalaisenmessu.fi, besökt 13.03.2016)

2.2.2 Musiken i den övriga verksamheten

Förutom till gudstjänsten, samlas församlingsmedlemmar till olika förrättningar, exempelvis dop, vigsel och jordfästning. Konfirmationerna landar i princip också i denna kategori, men i allmänhet förrättas konfirmationen alltid i samband med en högmässa. Musiken har en självfallen roll även i dessa. I *Handboken för kyrkliga förrättningar* (HbKF 2003, bl.a. 14, 44) står det dock skrivet, angående musiken vid dop, vigsel eller jordfästningar: ”Vid valet av musik bör förrättningens gudstjänstkaraktär beaktas.” Med andra ord är det vanligt (och rekommenderat) att sjunga psalmer, och i synnerhet vid vigslar har orgeln ofta en framträdande roll under ingångs- och utgångsprocessionen.

I HIKF (*Du är med mig* 2009, 10) talas om instrumens (i synnerhet orgelns) betydelse i såväl gudstjänsten som de kyrkliga förrättningarna, och intressant nog betonas instrumentalmusikens förmåga att uttrycka sådant som orden inte räcker till för:

Som en Guds skapelsegåva kan instrumentalmusiken leda fram till Guds hemligheter och stöda församlingsmedlemmarna i en situation där det av en eller annan orsak är svårt att klä tron och erfarenheterna i ord. (HIKF 2009, 10)

Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har en livskraftig musiktradition också utanför den formella gudstjänst- och förrättningsverksamheten. Kyrkans konserter och

andra musikevenemang når årligen en publik på ca 1,7 miljoner människor. Av dessa evenemang är det populäraste utan tvekan det årligen återkommande allsångsevenemanget *De vackraste julsångerna*. År 2011 ordnades *De vackraste julsångerna* i nästan alla församlingar (98 %) och de sammanlagt 2 700 tillställningarna samlade allt som allt nästan en halv miljon deltagare (Kyrkans Forskningscentral 2013, 121–122). Under de senaste åren har församlingarnas musikevenemang dock tappat litet av sin popularitet men spelar fortsättningsvis en betydande roll i att nå ut till människor som annars inte aktivt deltar i kyrkans övriga verksamhet (ibid., 133). De flesta församlingar har också en eller flera körer, och ofta finns det också någon sorts band- eller orkesterverksamhet. I de olika musikgruppernas verksamhet deltar det omkring 50 000 frivilliga musikintresserade. (Kyrkans Forskningscentral 2013, 120-121)

Psalmboken har tidigare (och har delvis fortfarande) förutom sin uppgift som församlingens sångbok haft en uppgift som andakts- och lärobok. Enligt Sarelin är den ”alltjämt vår viktigaste folksångbok”, och har på 2000-talet ”upplevt en viss renässans i skolundervisningen genom kyrkliga psalmsångsprojekt riktade till skolan”. (Sarelin 2005, 47) Detta uppsving i psalmbokens popularitet kan också förnimmas då man tar en titt på mängden olika psalmskivor, som publicerats i Finland efter millennieskiftet och som fortfarande publiceras. Som exempel kan nämnas *Henki Kulkee* (2001) och *Henki kulkee 2* (2002), där olika finska artister framförde psalmer i varierande arrangemang, den folkkära artisten Samuli Edelmanns psalmskivor *Virsiä Vol.1–3* (2007–2009) och *Rakastetuimmat Virret* (2011) samt Sinfonia Lahtis *Suomalainen Virsi – Virsi Soi 1 & 2* (2001 & 2002).

I och med att psalmboken väldigt långsamt uppdateras (den nuvarande psalmboken togs i bruk 1986), är musiken i allmänhet inte så tilltalande för den unga generationen. Under de senaste åren har planeringsarbete dock pågått för ett psalmbokstillägg i vilken nyare sånger finns med. Dessa inkluderar såväl psalmer, andliga barnvisor som moderna lovsånger. (Kyrkostyrelsen 2014, besökt 13.03.2016, 48–74) Psalmbokstillägget skall tas i bruk första advent detta år, det vill säga 27.11.2016. (*Evenemangskalender*. Sakasti.evl.fi, besökt 13.03.2016)

2.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan det konstateras att Martin Luther i sin teologi ger musiken en särställning jämfört med andra konstarter i och med att den, liksom Ordet, upplevs genom hörseln. Dessutom är musiken i sig en skapande verksamhet, och således en fortsättning på Guds skapargärning. Musiken har också spelat en central roll genom hela den evangelisk-lutherska – och kristna – kyrkans historia och det talas i många sammanhang i Bibeln om att man spelande och sjungande skall lovprisa Gud. Trots det har instrumentalmusiken länge varit väldigt underrepresenterad i kyrkans verksamhet, och det finns en alltjämt pågående diskussion om vilken sorts musik lämpar sig för att användas i gudstjänsten. Under kristendomens historia händer det i många repliser att någon stil av kyrkosång blir extra populär, varefter dess bruk begränsas eller frångås helt och hållet. Detta kan ses som samma sorts maktbruk som är bekant från många religiösa riktningar eller rörelser: Om något tilltalar våra sinnen eller är till njutning, stämplas det lätt som något som kommer emellan människans och Gud – eller som det i kristen retorik kallas: *synd*.² Detta kan dock *inte* användas som en allmän regel mot olika religioner eller trossamfund. Då dylika förvrängningar uppstår, handlar det alltid om människor som missbrukar ett 'större' budskap får att främja sina egna syften.

I dagens läge består den evangelisk-lutherska kyrkans musikverksamhet i Finland förutom den traditionella gudstjänstmusiken och psalmsången av ett brett urval musikevenemang som representerar olika musikgenrer. Det finns också allt fler olika temagudstjänster med olika sorters musik från heavy metal till folkmusik, samt kör- och orkesterverksamhet. De olika konsert- och allsångsevenemangen samt högmässorna med något specialtema når även ut till sådana människor, som vanligtvis inte besöker högmässan. Musiken i högmässan är dock fortfarande psalmbetonad. Psalmboken förnyas långsamt och därför är populärmusiken i minoritet i gudstjänstmusiken, trots att även 'moderna låtar' ibland förekommer, men denna praxis kanske kommer att

² I *Från A till Ö* står det om synd: ”*Synden skiljer människan från Gud som är livets källa.*” <http://www.ev12.fi/ordlista/index.php/Synd> (besökt 07.03.2016). Genom kristendomens historia har synd i använts som skrämelse eller i skuldbeläggande syfte för att få människorna att leva enligt vissa normer. Denna diskussion är intressant och alltid aktuell, men eftersom den mera ligger inom området för teologi och socialpsykologi än musikpedagogik går jag inte djupare in i den i denna avhandling. förf. anm.

påverkas av det kommande psalmbokstillägget. Kanske kyrkan är på väg tillbaks mot Martin Luthers syn på att all musik är Guds goda skaparegärning?

3 Tidigare forskning om musiken i skriftskolan

I detta kapitel presenteras skriftskolans funktion som en del av kyrkans dopundervisning, samt hurudan forskning som gjorts om skriftskolan och om musiken i skriftskolan.

3.1 Skriftskolan

Skriftskolan spelar en central roll i den evangelisk-lutherska kyrkans verksamhet. Dels är den ett forum som årligen samlar en mängd ungdomar, som motsvarar över fyra femtedelar av åldersklassen som fyller 15 år (Kyrkans forskningscentral 2013, 150–151; *Kyrkan i siffror*, evl.fi besökt 20.02.2016), men framför allt är den en del av den kristna dopundervisningen, som är en av kyrkans mest centrala uppgifter (PKA 2001). Enligt Bibeln gav nämligen Jesus åt sina efterföljare en befallning (den så kallade dop- och missionsbefallningen), som lyder:

Åt mig har getts all makt i himlen och på jorden. Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar: döp dem i Faderns och Sonens och den heliga Andens namn och lär dem att hålla alla de bud jag har gett er. (Bibeln 2000: Matt. 28:18–20)

Denna befallning står i praktiken som grund för hela konfirmandundervisningen. Det övergripande målet för konfirmandarbetet är *”att den unga stärks i den tro på den treenige Guden, till vilken hon genom det heliga dopet har upptagits, växer till i kärleken till nästan och lever i bön och i församlingens gemenskap.”* (PKA 2001, 18) Skriftskolan utmynnar i konfirmationen, en ceremoni, där konfirmanden bekräftar att hen vill vara delaktig av den tro som kyrkan lär.

Av kyrkans verksamhetsformer är konfirmandundervisningen en av dem som når största antalet människor. Enligt Kyrkans forskningscentrala fyraårsberättelse *Utmanad kyrka. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2008–2011* nådde konfirmandundervisningen år 2011 en mängd ungdomar som motsvarar cirka 83 procent av dem som fyllde 15 under samma år. (Kyrkans forskningscentral 2013, 150) Samma år hörde 75,5 procent av finländarna till den evangelisk-lutherska kyrkan. År 2012 var andelarna enligt *Kyrkan i siffror* (evl.fi, besökt 20.02.2016) 83 procent respektive 75,2 procent. Detta innebär att procentuellt sett går fler femtonåringar i skriftskola än antalet finländare som hör till kyrkan. Antalet konfirmander har dock under de senaste två

årtiondena sjunkit med ca tio procentenheter; exempelvis år 1999 var skriftskolans deltagarantal 91 procent av femtonåringarna. (Kääriäinen et. al. 2001, 87; Kyrkans forskningscentral 2013, 150) Finland har dock fortfarande en högre deltagarprocent i skriftskolorna än något annat lutherskt land. I exempelvis Sverige deltog endast 32 procent av motsvarande åldersklass i konfirmandundervisningen år 2011. I Norge var andelen 65 procent och i Danmark 73 procent. (Kyrkans Forskningscentral 2013, 150)

En bidragande faktor till det höga antalet konfirmander i Finland kan hittas i de rättigheter som följer med konfirmationen, exempelvis rätt till kyrklig vigsel. Enligt Kyrkans forskningscentral (2013, 152) är Finland det enda landet i Norden där konfirmandundervisning är en förutsättning för kyrklig vigsel. Efter konfirmationen har den unga också rätt att självständigt delta i nattvardsfirandet samt att bli fadder. En annan faktor som bidrar till skriftskolans popularitet är att de flesta skriftskolorna är av lägertyp. Detta lyfts fram i artikeln *Rippikoulun toteutustavat Euroopassa* (Niemelä & Pruuki 2009) som något karaktäristiskt för den finska skriftskolan. Till lägerskriftskolor hör ett lägeravsnitt och ett antal träffar före eller efter lägret. Enligt det omfattande datamaterial som Niemelä och Pruuki utgår från – över 2 500 konfirmander och över 250 lärare i skriftskolan (Innanen & Niemelä 2009, 9–10) – har 94 procent av skriftskolorna ett lägeravsnitt, och i 87 procent av fallen står lägeravsnittet för minst hälften av den totala undervisningen. Denna typ av skriftskola, som är den mest typiska i Finland, är internationellt sett sällsynt; konfirmandundervisningen utförs i många länder främst så att man träffas en gång i veckan. (Niemelä & Pruuki 2009, 79) Förutom lägerskriftskolorna finns också kvälls-, dag-, vuxen- och beväringsskriftskolor, skriftskolor för invandrare och skriftskolor för förståndshandikappade människor. (Kyrkans forskningscentral 2013, 151–152; Liimatainen 2009, 128; PKA 2001, 41–42)

Ett av de mest omfattande verk som publicerats om skriftskolan i Finland är *Rippikoulun todellisuus*, som är redigerad av Tapani Innanen och Kati Niemelä. (Innanen & Niemelä 2009). *Rippikoulun todellisuus* är en artikelsamling som granskar skriftskolans nuvarande tillstånd, och som fokuserar på frågan huruvida verkligheten i konfirmandarbetet motsvarar de ideal och de målsättningar, som planen för konfirmandarbetet målar upp.

Skriftskolan kan ha en stor påverkan på den ungas framtida syn på kyrkan och tro, till och med större än den påverkan som hemmet eller skolkompisarna har. (Murtonen 2009, 337, 348) Kvaliteten på konfirmandundervisningen kan i flera år påverka de

religiösa attityderna hos de unga. (Kyrkans forskningscentral 2009, 145–146) Ännu i vuxen ålder kan konfirmandtiden, på gott och ont, vara den viktigaste enskilda faktorn, som påverkar det religiösa tänkandet, och därmed förhållandet till kyrkan. (Kyrkans forskningscentral 2013, 152)

3.2 Musikverksamheten

Musiken är närvarande på många sätt under ett skriftskolläger. Man kan lyssna på musik under andakter, undervisningspass eller meditationsstunder, man sjunger och spelar ofta under såväl andakter och kvällsprogram och en del av programmet under lägren brukar innehålla olika sorters sånglekar för att konfirmanderna skall lära känna varandra. *Musikstrategi för Borgå stift* (MBS 2012) har utarbetats utgående från *Strategi för Borgå stift*, som i sin tur grundar sig på kyrkans strategi till år 2015; *Vår kyrka. Gemenskap och delaktighet* (MBS 2012, 4). I MBS 2012 försöker man formulera ett mål, som skulle gälla för all musikverksamhet i stiftet:

Grunden för kyrkans musik är i tron på en treenig Gud. Musiken är

- en skapelsegåva
- evangelieförkunnelse
- ett redskap för Anden (MBS 2012, 9)

Enligt kyrkoordningen är kantorn ansvarig för all musikverksamhet i församlingen, men ett gott planeringssamarbete mellan de olika sektorerna behövs för att församlingens musikliv kan bli en fungerande helhet. Därför ”*behöver också kyrkomusikerna aktivt berätta om sina planer t.ex. på arbetskonferensen, och inte driva musikverksamheten som en separat enhet.*” (MBS 2012, 29) Om musiken i konfirmandarbetet står det däremot inte så mycket. Det enda som sägs om skriftskolan är att kantorns ställning i skriftskolarbetet i många fall kunde stärkas, och att skriftskolkonserter kan vara ett sätt för kantorn att medverka i konfirmandarbetet. (MBS 2012, 31)

Trots musikens framträdande roll i skriftskolan har det inte forskats så mycket kring det, i synnerhet inte på svenska. På finskt håll finns det dock en del relativt färsk forskning. Suvi Luokkakallio utreder i sin pro gradu -avhandling *Elämä, usko, rukous – ja musiikki. Musiikkikasvatus Lapuan hiippakunnan rippikoululeireillä 2005* hur väl musikpedagogiken på skriftskollägren stämmer överens med de riktlinjer som presenteras i PKA 2001. Luokkakallios undersökning behandlar skriftskolläger som gått av stapeln år 2005 i Lappo stift. Hon fokuserar speciellt på vilka möjligheter musiken

har att stöda det övergripande målet med skriftskolan, ledarnas roll som musikfostrare, samt formen, innehållet och metoderna i musikundervisningen. Enligt Luokkakallio spelar musiken en roll i all verksamhet, och i synnerhet sången ses som en självklarhet. Största delen av ledarna upplever sig ha ansvar för musikfostran i skriftskolan, och många präster och ungdomsarbetsledare använder musik i sin undervisning. Teamarbetet beträffande musikverksamheten varierar. I praktiken är det sällan som ansvaret för musiken uppdelas mellan hela lärarteamet. (Luokkakallio 2007, 55–56, Liiri m.fl. 2009, 191–192) Musik undervisas i allmänhet som ett skilt ämne, och integreras knappt i den övriga undervisningen, förutom i gudstjänstundervisningen.

Artikeln *Elämä, usko, rukous – ja musiikki* (Liiri m.fl. 2009) i *Rippikoulun todellisuus* behandlar också musikverksamheten i skriftskolan. Artikeln behandlar musikens roll i PKA 2001, hur lärarteamets samarbete fungerar, samt kantorns roll i skriftskoleundervisningen. Författarna beskriver också hur musikverksamheten och -undervisningen i praktiken förverkligas, och lyfter fram respondenternas syn på PKA 2001:s betydelse i konfirmandarbetet.

Enligt Liiri m.fl. (2009) finns det hos ledarna i skriftskolan en positiv attityd gentemot musiken. Ett av de mest använda arbetssätten inom musikundervisningen är allsång, men med tanke på att de flesta är mitt i målbrottet då de går skriftskolan, är det möjligt att sjungandet inte ger den glädje och tillfredsställelse som man strävar efter i skriftskolans musikundervisning. (ibid., 190)

4. Plan för konfirmandarbetet 2001

Plan för konfirmandarbetet 2001 är till sin karaktär en ramplan. Den ger riktlinjer för hur konfirmandarbetet planeras, genomförs, utvärderas och utvecklas på ett lokalt plan. (PKA 2001, 5)

4.1 Bakgrund

De egentliga läroplanernas historia för skriftskolan i Finland är inte lång. År 1965 kom *Rippikoulun opetussuunnitelma (Skriftskolans läroplan)* ut och det var första gången som ordet läroplan användes i namnet. I planen gavs det också anvisningar om själva utförandet av undervisningen. De tidigare riktgivande dokumenten, *Kirkkomme rippikoulu (Vår kyrkas skriftskola)* från år 1932 och *Rippikoulu (Skriftskolan)* från år 1958, var snarast biskopsmötets anvisningar för vad skriftskolan lärostoff skulle bestå av. *Rippikoulun opetussuunnitelma (Läroplanen för skriftskolan, 1965)* var ett åtta sidor långt kompendium med anvisningar om hur skriftskolorna skulle genomföras. Då biskopsmötet godkände dokumentet, förutsatte de att *Centralen för kristen fostran* skulle utarbeta en mer omfattande helhetsplan för genomförandet av skriftskolan (Innanen 2009, 18). Femton år senare kom *Läroplan för konfirmandundervisning 1980* ut, men innan dess hade även *Helhetsplan för skriftskolan 1973* getts ut. I jämförelse med dessa två är PKA 2001 mera allmän till sin karaktär: I PKA 2001 lägger man fokus på de stora dragen och lämnar planerandet av det praktiska förverkligandet att skötas av församlingarna (Innanen 2009, 21, PKA 2001, 5, 10).

Trots att PKA 2001 till sin karaktär är en ramplan, finns där vissa tydliga begränsningar och praktiska riktlinjer i kapitel sju, *Praktiska anvisningar för konfirmandarbetet*. Det är i och för sig endast fyra sidor med gles text i ett dokument på 39 egentliga textsidor. I kapitlet ges direktiv om gruppstorlekar, planeringsansvar, längd på skriftskolan, lektionsmängd, lärarna, lokaler, kontakterna med hemmen etc. En del av dessa lämnar mycket utrymme för tolkning, exempelvis avsnittet ”Lokaler för konfirmandarbetet”:

Metoderna i konfirmandarbetet bör växla. Detta kräver ändamålsenliga lokaler. Det rekommenderas att det på den plats där skriftskola hålls finns ett avskilt sakralt rum för stillhet, bön och gudstjänstliv. (PKA 2001, 43)

De tydligaste direktiven handlar om längden på skriftskolan (minst sex månader), timantalet (undervisningens sammanlagda timantal 80 timmar) och antalet deltagare (högst 25 deltagare per skriftskolgrupp, med undantag för grupper med specialbehov, där gruppstorleken är avsevärt mindre). Kyrkorådet eller församlingsrådet kan dock ”i undantagsfall fatta beslut om större grupper när därtill finns särskilt vägande skäl” (PKA 2001, 41). Enligt Niemelä & Pruuki (2009, 81–82) verkar församlingarna tolka denna anvisning ganska fritt: ”i 30 procent av de grupper som deltog i undersökningen, var elevmängden större än 25”.³

4.2 Pedagogiken i PKA 2001

I samband med att *Livet – tron – bönen Plan för konfirmandarbete* publicerades, ordnade enheten för kyrkans fostran och ungdomsarbete en utbildning för ledarna i skriftskolorna. Utbildningen, som pågick under åren 2001–2005, var till sin omfattning tre studieveckor och nådde allt som allt cirka 4 000 anställda och var därmed kyrkans största enhetliga fortbildning därtills. Deltagarna var främst präster och ungdomsarbetsledare, men också en ansenlig mängd kantorer samt en del diakoni- och barnarbetare deltog i utbildningen. (Innanen 2009, 29–30)

I sin artikel *Rippikoulun opetussuunnitelma ja asema uskontokasvatuksessa* (Innanen 2009) går Tapani Innanen grundligt igenom PKA 2001 och analyserar såväl innehållet och strukturen, men behandlar även själva begreppet läroplan på ett mer detaljerat plan. Han lyfter fram vikten av att skilja åt de olika nivåerna av läroplanen, det vill säga den *planerade*, den *utförda* och den *upplevda läroplanen*.⁴ Med andra ord är undervisningen aldrig exakt det som skrivits ens i den mest detaljerade av planer, och oberoende av utförandet av själva undervisningen, kan olika elever uppleva samma undervisning ha olika målsättningar. Det är naturligtvis eftersträvansvärt att undervisningen utförs så att dessa tre korrelerar så långt som möjligt. Innanen använder bild 1 till att jämföra olika grader av korrelation mellan tre olika nivåerna av läroplanen. (Innanen 2009, 16–17)

³ ”Tutkituista ryhmistä 30 prosentissa oppilasmäärä oli suurempi kuin 25.”

⁴ ”On hyödyllistä tehdä ero kirjoitetun, toteutetun ja koetun opetussuunnitelman välillä”. (Innanen 2009, 16)

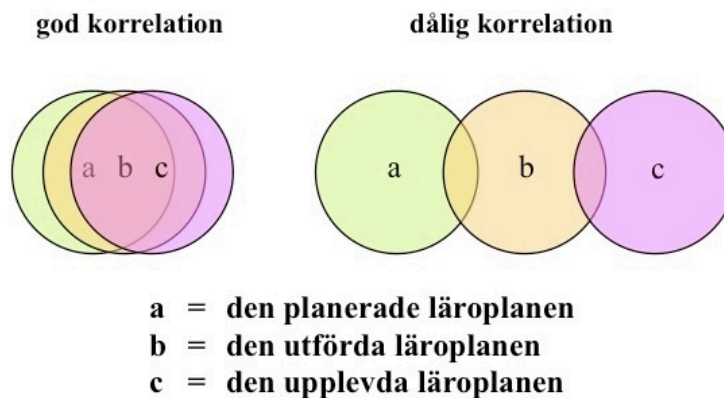

Bild 1. Innanens (2009, 17) illustration om korrelationen mellan den planerade, den utförda och den upplevda läroplanen.

Innanen lyfter i detta sammanhang fram lärarens ansvar att vara medveten om sin *dolda läroplan* [fin. *piilo-opetussuunnitelma*, förf. anm.], det vill säga vad läraren har för underliggande målsättningar med undervisningen. Dessa kan ta sig i uttryck genom exempelvis kroppsspråk, miner och betoningar. (ibid., 17) Dessa dolda mål lyfts upp också i PKA 2001.

Också dolda mål påverkar undervisningen. Dessa kan vara godtagbara och positiva för konfirmandundervisningens grundmål och övergripande mål eller stå i konflikt med dem och vara negativa när det gäller helheten. Ju mera läraren är medveten om allt vad han eftersträvar tillsammans med de unga, desto bättre kan konfirmandundervisningen motsvara de mål som har ställts upp för den. (PKA 2001, 15–16)

Som namnet på läroplanen (*Livet – tron – bönen*) låter påskina, byggs skriftskolan upp med tre olika delar i fokus: den ungas liv, kyrkans tro och bönen. Var och en av dessa har även en referenspunkt till innehållet i Katekesen⁵ och den tidiga dopundervisningen. Den ungas liv behandlas utgående från de tio budorden och det dubbla kärleksbudet, kyrkans tro genom trosbekännelsen, samt bönen med hjälp av bönen 'Fader vår'. (PKA 2001, 9–10) Tanken är att stoff från alla dessa tre huvuddelar skall vara representerade under varje skriftskoldag eller undervisningshelhet. ”*De ungas livsfrågor, trons innehåll och utövandet av spiritualiteten är som tre korgar, ur vilka man hämtar stoff till respektive avsnitt.*” (PKA 2001, 10)

⁵ Se fotnot s. 9.

I början av kapitel 2.2 i PKA 2001, 'Den pedagogiska grunden', beskrivs vilken syn PKA 2001 har på lärande:

Undervisningens uppgift är att befrämja inläringen. Med hjälp av den kan man ändå inte någonsin överföra varken fakta, skicklighet eller verksamhetsmodeller direkt på den som lär sig. Inläringen förutsätter alltid egen aktivitet hos individen eller gruppen. Inläring har skett först då inläraren själv har analyserat, strukturerat och memorerat det. /.../ Som ett resultat av en aktiv process förändras individens eller gruppens kunskaper, känslor, färdigheter och verksamhet. (PKA 2001, 11)

Innanen (2009, 23) lyfter fram denna beskrivning som ett typexempel på den uppfattning om lärande, som blivit förhärskande i Finland under 1990-talet, och enligt vilken lärande anses som en konstruktiv process hos den som lär sig. Olika uppfattningar om lärande, i vilka den som lär sig är en aktiv part i byggandet av sin förståelse om ämnet, kallas för *konstruktivistiska uppfattningar om lärande*. (Tynjälä 1999, 22) I och med att gemenskapens funktion så starkt betonas i PKA 2001, kunde man beskriva den pedagogiska synen för interaktionistiskt perspektiv på social konstruktivism. (jmf. Tynjälä 1999, 38–39, 52–54)

PKA 2001 efterlyser kreativa lösningar till förverkligandet av undervisningen: ”*Det är önskvärt att församlingarna övergår från den traditionella lektionsstrukturen till större undervisnings- och inlärningshelheter.*” (PKA 2001, 38) Det finns också en uttalad förhoppning om att ”*lärarna samarbetar intimt när det gäller planering, genomförande, och utvärdering.*” (ibid., 38) Ett återkommande tema i PKA 2001 är *lärarteam*. Själva begreppet upprepas 16 gånger i själva planen (PKA 2001, 15, 16, 19, 21, 24, 26, 34, 37, 38, 39, 42), men enligt Innanen (2009, 30) 15 gånger i den finska versionen. Enligt PKA 2001:s anvisningar borde skriftskolans lärarteam bestå av ”*en teolog, en kantor och en ungdomsarbetsledare*” (s. 38), samt eventuella medarbetare från diakoni- och barnarbetarna. Detaljplaneringen av varje enskilda skriftskolan skall skötas av lärarteamet under ledning av den som ansvarar för skriftskolan. Detta samarbete förverkligas dock inte alltid som PKA 2001 efterlyser, trots att majoriteten av dem som deltog i undersökningen. (Innanen 2009, 32–33)

Överlag efterlyses samarbete inom lärarteamet, men också mellan lärarteamet och ungdomarna – såväl i planerandet av konfirmandarbetet, som i förverkligandet av skriftskolan. (PKA 21, 34, 38) Ett av målen är att samarbetet förstärker ”*de ungas och deras föräldrars insats i och ansvar för konfirmandarbetet.*” (ibid., 21) Dylikt samarbete, där församlingsmedlemmar aktivt får delta, rekommenderas för övrigt också

i *Gudstjänstbokens* inledande kapitel, där det ges praktiska anvisningar för ordnandet av högmässan:

Uppgifter som lämpar sig väl för församlingens medlemmar är att läsa texterna och att delta i kyrkans förbön. Också gudstjänstmusiken erbjuder många viktiga uppgifter. Dessutom kan församlingsmedlemmarna ansvara för olika praktiska uppgifter, som att i samråd med kyrkobetjäningen pryda kyrkan före gudstjänsten. De kan som kyrkvårdar välkomna gudstjänstdeltagarna vid dörren, dela ut psalmböcker och bära upp kollekten. (GTB 2000, 10)

Trots att samarbete, lokal planering och lärarteam är ”slagord” för PKA 2001, tillkommer ledarposten alltid en präst eller lektor, och det sjunde kapitlet ger rätt så direkta anvisningar och begränsningar för delar av konfirmandarbetet. (PKA 2001, 41). Detta lyfter Innanen upp som en uppenbar konflikt eller spänning [fin. *jännite*, förf. anm.] inom planen, då det å ena sidan betonas teamarbete på planeringsnivå, å andra sidan betonas ett hierarkiskt system, där verksamheten dikteras ovanifrån utgående från kyrkoordningen och bör övervakas av kyrko- eller församlingsrådet såväl som av kyrkoherden. (Innanen 2009, 30–31)

4.3 Centrala punkter i PKA 2001

Konfirmandarbetets övergripande mål är att den unga stärks i den tro på den treenige Guden, till vilken hon genom det helige dopet har upptagits, växer till i kärleken till nästan och lever i bön och i församlingens gemenskap. (PKA 2001, 18)

Gemenskapen lyfts fram i många repriser i PKA. Det handlar om såväl gemenskapen inom konfirmandgruppen som hela församlingsgemenskapen. Gemenskapen är dock inte endast ett självändamål, utan har också en pedagogisk funktion:

I konfirmandundervisningen bildar de enskilda unga en grupp med egna makt- och känslreaktioner. Det finns flera faktorer som påverkar uppkomsten av en grupp och dess verksamhet. /.../ Att höra till gruppen och fungera inom den kan för den unga vara en viktig erfarenhet och ge en möjlighet för den unga att lära sig nya saker både om sig själv och om de övriga medlemmarna i gruppen. En god anda i gruppen är inte ett självändamål, utan den har en viktig betydelse när det gäller inlärningsmotivationen. (PKA 2001, 14)

Trygghetskänslan betonas som ett väsentligt element i både byggande av gemenskapen och i samband med inläringen.

Vid sidan av innehållet är inlärningsmotivationen starkt förknippad med den atmosfär som råder vid inläringen. Ångest och fruktan minskar motivationen, medan en öppen och varm växelverkan befrämjar den. Därför bör läraren speciellt i början av skriftskolan fästa särskild uppmärksamhet vid att skapa en trygg och öppen atmosfär. (PKA 2001, 12)

Gudstjänsten har en självfallen plats i PKA 2001; ”*Gudstjänsten är kärnan i skriftskolans böneliv.*” (PKA 2001, 29) I planen finns tydliga paralleller till *Gudstjänstbokens* syn på högmässan som medelpunkt i församlingens liv:

Söndagens högmässa är församlingens främsta och hållbaraste stöd för den ungas andliga liv efter konfirmationen. Därför får skriftskolans gudstjänstliv inte bli en egen isolerad subkultur i församlingens verksamhet. (PKA 2001, 30)

Med detta motiveras att det är viktigt att också i skriftskolans gudstjänstliv utgå från den traditionella högmässan, så att den unga kan känna sig hemma även i församlingens gemensamma gudstjänster. Å andra sidan påpekar PKA 2001 också att ”*Konfirmandernas deltagande i församlingens gudstjänster bör beaktas när de planeras och genomförs.*” (PKA 2001, 30)

4.4 Musiken i planen

I och med att musiken har en stark ställning i gudstjänsten och gudstjänsten i sin tur spelar en central roll i skriftskolan, är det logiskt att musiken också är aktivt närvarande i konfirmandarbetet. En av fokuspunkterna ända sedan början av utformandet av PKA 2001 är att förstärka de ungas kontakt till församlingen (Innanen 2009, 21). Enligt PKA 2001 spelar musiken en central roll i det sammanhanget, och har även en ”*särskilt nära anknytning till gudstjänstfirandet.*” (PKA 2001, 30) Kapitel fem i planen behandlar endast musiken i konfirmandarbetet. Där förklaras musikens betydelse i kyrkan, i den ungas liv och i konfirmandarbetet, varefter man beskriver innehållet i skriftskolans musik.

Musiken har stor betydelse i människors vardag och fest. De kristna har från första början sjungit vid sina gemensamma samlingar. I många psaltarpsalmer uppmanas vi att sjunga, spela och lovprisa, men i dem ger människan också utlopp för sin nöd, anfäktelse och smärta. (PKA 2001, 32)

I avsnittet *Musikens betydelse i kyrkan* betonas bland annat följande olika aspekter av musik:

- musiken som en fortsättning på skapelseverket
- musiken som en gemenskapsskapande faktor människor emellan
- musiken som ett sätt att lovprisa – men också att ge utlopp för nöd och smärta
- musiken som medverkande faktor i att tron föds. (PKA 2001, 32)

Dessutom menar PKA 2001 att ”*Kristus är närvarande och verkar genom det sjungna ordet*”, och att musiken därför i den lutherska teologin ”*har en särställning jämfört med de övriga konstarterna.*” (s. 33) – vilket vi också i kapitel 2.1.2 har fått lära oss av Tobin. (1996, 52)

PKA 2001 utgår från att musiken nästan utan undantag är delaktig i varje unga människas liv, men lyfter i avsnittet *Musiken i den ungas liv* också fram de sociala och ställningstagande aspekterna – i synnerhet inom ungdomsmusiken. Musiken förenar de unga som har samma musikkultur, men musiksmaken kan också bli orsaken till att man blir utestängd ur en grupp-gemenskap. Å andra sidan kan ungdomarna ”*medvetet stärka sitt självförtroende och bli bättre rotade i sina egna tankar, minnen och känslor*” med hjälp av musiken. (PKA 2001, 33) Förutom musikens egenskaper på det sociala och emotionella planet, lyfter PKA 2001 fram en av följderna av den snabba tillväxten inom musik- och underhållningsindustrin: ”*det blir alltmer sällsynt att uppleva tystnaden.*” Därför utmanar PKA 2001 att i konfirmandarbetet lära de unga att både lyssna på sin omgivning och att ”*på ett kritiskt sätt utvärdera den*” – och att söka stillheten och dess betydelse ”*för den egna tillväxten som människa och kristen*”. (ibid., 33)

I avsnittet *Musikens betydelse i konfirmandarbetet* står det mer ingående om musikens olika aspekter som nämnts innan. Musiken i konfirmandarbetet utmanar å ena sidan den unga ”*att dryfta musikens betydelse för egen del*”, men å andra sidan ”*bygger musiken upp gemenskap, skapar en trygg atmosfär, hjälper att möta andra och åstadkommer växelverkan*” (PKA 2001, 33-34). Gemensam musikverksamhet ges också som exempel på gemenskapstärkande aktivitet:

Det är viktigt att spela och sjunga tillsammans under konfirmandtiden. Det man gör tillsammans förenar och skapar och skapar på samma gång ny beredskap för arbetet i konfirmangruppen. (PKA 2001, 34)

Genom och med hjälp av musiken kan den unga också uppleva helighet, glädje och Guds närvaro samt hantera svåra problem (ibid., 34). I planen lyfter man fram vikten av

att sjunga och spela under konfirmandtiden. Även andra sätt att jobba med musik lyfts fram, såsom musiklyssnande, rörelse till musik, grupparbeten och diskussioner. Lärarteamets samarbete är viktigt då det kommer till musiken i konfirmandarbetet. Speciellt då man planerar musikverksamheten är det önskvärt att kantorn deltar i lärarteamets arbete. PKA uttrycker tydligt: *”Lärarteamet, dit också kantorn hör, planerar skriftskolhelheten och kantorn svarar tillsammans med de övriga medlemmarna i teamet för att musiken integreras i denna helhet.”* (PKA 2001, 34)

I avsnittet *Innehållet i skriftskolans musik* betonas att konfirmanderna lär sig hela tiden, och att man därför inte kan begränsa lärandet *”till några medvetet styryda situationer”*. (PKA 2001, 35) Man ska utgå från de ungas beredskap och färdigheter, ta deras musikvärld på allvar och gärna diskutera kring musikens betydelse. *”Gudstjänstmusiken är ett centralt innehåll både vad gäller det rent kunskapsmässiga och det som man upplever och erfar för egen del.”* Det är också viktigt lära sig att välja psalmer för olika kyrkliga förrättningar och *”fundera över hur förrättningens karaktär påverkar den musik man använder.”* (ibid., 35)

Den egna församlingens musikverksamhet är viktig för konfirmanderna att bekanta sig med. Det rekommenderas också att *”så mångsidigt som möjligt bekanta sig med olika stilar inom den andliga ungdomsmusiken och därigenom lägga märke till att samma budskap kan förmedlas på många sätt.”* (PKA 2001, 36)

4.5 PKA 2001 ur kritiskt perspektiv

Om man som utomstående ser på musikverksamheten i skriftskolan, är det lätt att hitta problematiska punkter. Musiken spelar en viktig roll i konfirmandarbetet som en del av undervisningen och andaktslivet, men också som en skapare av gemenskap och en medverkande också *”till att tron föds”*. (PKA 2001, 32) Detta kan ses som problematiskt: det finns risker med att medvetet använda musik till att väcka känslor och religiösa upplevelser. I boken *Starka musikupplevelser* undersöker Alf Gabrielsson *”särskilt starka upplevelser i samband med musik”* och uttrycker att starka upplevelser kan förekomma förutom då man lyssnar till musik även då man själv spelar eller sjunger, ensam eller tillsammans med andra. (Gabrielsson 2008, 16, 19) Enligt Gabrielsson är man i tonårens psykiska, fysiska, sociala och emotionella omställningar

”särskilt känslig för olika intryck, och musik kan komma att betyda mycket som tröst, stöd och bekräftelse”. (ibid., 81) I Gabrielssons material finns flere exempel då starka musikupplevelser förekommer i samband med religiösa upplevelser. En av de intervjuade berättar om starkt religiösa upplevelser som hon fått på olika kyrkomusikkonserter, trots att hon är ateist. En dryg tiondel av respondenterna i Gabrielssons undersökning har upplevt någon form av religiösa upplevelser. (ibid. 216–224, 468)

På ett läger, där alla nästan oavbrutet intensivt umgås, och där man målmedvetet jobbar för att konfirmanderna ska ha en god sammanhållning, kan konfirmanderna lätt bli starkt påverkade av den starka gemenskapskänslan. Den unga kan erfara olika förnimmelser som kan förklaras som Guds närvaro eller den helige Andes beröring, även om det lika gärna kan handla om en ’stark musikupplevelse’. Denna problematik lyfts även till en viss grad fram i PKA 2001, om än döljd mellan raderna:

I konfirmandarbetet vill man inte bara sträva efter att de unga upplever Guds närhet och tilltal. Avsikten är att den unga finner vägen till församlingen och dess gudstjänstliv, så att han eller hon som en fortgående process under hela livet växer i tro och kärlek och får en djupare förståelse av trons betydelse. (PKA 2001, 11)

Med andra ord är det enligt PKA 2001 inte önskvärt att endast skapa en så stark väckelse eller hänförelse som möjligt, utan snarare bygga en bro till den gemenskap som står att finna i den övriga församlingen. Detta brobyggande skall också ske på kognitiv nivå, inte endast på emotionell eller spirituella nivå.

En central utmaning för utvecklingen under ungdomstiden är en kombination av det religiösa tänkandet och övrigt tänkande. I annat fall går det så att den unga antingen överger det religiösa tänkandet eller blir kvar på en barnslig nivå. Skriftskolans målsättning är att hjälpa konfirmanden att anpassa sitt religiösa tänkande till det övriga tänkandet och vice versa. (PKA 2001, 14)

Dessutom är det värt att minnas att PKA 2001:s uppgift inte är att ifrågasätta huruvida substansen i undervisningen, det vill säga läran om kristendomen och tro, är sann eller inte, utan snarare stöda de unga i sin tro och förklara hur man kan få innehållet att passa in i de ungas världsbild. ”Det är också viktigt att understryka att skriftskolan är en församlingsskola där man betonar kyrkans tro”. (PKA 2001, 15) I kapitel två, ’Utgångspunkter för konfirmandarbete’, konstateras att både den beteendevetenskapliga aspekten och teologin får och bör vara närvarande:

Konfirmandarbetet förutsätter också att man beaktar inlärningspsykologiska och pedagogiska lagbundenheter. Samtidigt tror vi ändå att Gud själv är verksam genom det ord som är föremål för inläringen. (PKA 2001, 9)

4.6 Sammanfattning

Skriftskolan är en del av kyrkans dopundervisning och i samband med konfirmationen får den unga rättigheten bl.a. till kyrklig vigsel, att fungera som fadder samt att delta i nattvarden. Dessa rättigheter kan till en viss del förklara att skriftskolan är mer populär i Finland än i något annat land. Konfirmandtiden kan påverka det framtida förhållandet till kyrkan och den kristna tron ända in i vuxenlivet.

Synen på lärandet i PKA 2001 är konstruktivistisk och en god gemenskapskänsla lyfts fram som en positivt medverkande faktor vid inläringen. Musiken har många uppgifter i konfirmandarbetet: dels skapar musiken gemenskapskänsla och stärker konfirmanderna i sin tro, dels finns det inom musikundervisningen egna målsättningar såsom att konfirmanderna lär sig använda psalmboken. Det är också bra att fundera på musikens roll i de ungas liv.

5 Utförandet av studien

I detta kapitel presenterar jag utgångspunkterna till denna undersökning och de forskningsfrågor som står i fokus för analysen. Därefter presenterar jag de olika forskningsmetoderna som jag använt för att samla in materialet för min undersökning, samt hur jag strukturerat och analyserat detta material. Vilka metoder har använts och varför, och på vilka grunder valdes respondenterna?

5.1 Syftet med undersökningen och forskningsfrågor

Som jag beskriver i kapitel 2 har musiken genom historien präglat de kristna församlingarnas verksamhet och liv. I kapitel 3 har vi fördjupat oss i hur verksamheten i ljuset av den senaste statistiken och forskningen ser ut, och i kapitel 4 fokuserat på hur musiken lyfts fram i *Livet – tron – bönen. Plan för konfirmandarbetet 2001*. Men vad finns det för nytta av en undersökning som denna?

Vad som vid en given tid betraktas som vetenskaplig kunskap är inte ett slutgiltigt faktum. Allt eftersom nya provningsmetoder, nya kunskaper och nya data kommer fram kan kunskapen få revideras. (Wolf-Knuts 1984, 10)

Arbete med en ny läroplan för konfirmandarbetet pågår som bäst. Min önskning är att kunna bidra till den pågående diskussionen genom att presentera tankar och åsikter ”från fältet” på finlandssvenskt håll. I tidigare finskspråkiga undersökningar (se kap. 3.2) har det nämligen dykt upp att exempelvis teamarbetet i planeringen och förverkligande av skriftskolorna inte alltid har fungerat som PKA 2001 påbjuder. Om det finns liknande trender och problem – eller lösningar till dessa – inom de finlandssvenska församlingarna, kan det vara nyttig information i formandet av den nya planen. Ifall vissa delar av PKA 2001 förverkligas väl och ’lever kvar’ medan andra fallit i glömska eller lämnats bort av resurs- eller motivationsskäl, kanske orsakerna går att hitta i PKA 2001.

Det är också meningsfullt att granska hur de anställda ställer sig till musik i allmänhet, men också i skriftskolan, eftersom den lutherska kyrkan enligt PKA 2001 är ”*det sjungna ordets kyrka*”. (PKA 2001, 32) I och med att planen efterlyser teamarbete i såväl planerandet som utförandet av skriftskolan (och även dess musikverksamhet) och

lyfter fram musiken som skapare av gemenskap, är det viktigt att även de som inte upplever sig musikaliska deltar i den delen av arbetet. Musik kan och får både göras och upplevas tillsammans.

Jag har format mina forskningsfrågor mest utgående från kapitel 5, *Musiken i konfirmandarbetet*, i PKA 2001 men även beaktat planen som helhet, och vill fokusera på dessa punkter:

- a) *det praktiska förverkligandet av planen*
- b) *de anställdas attityder kring musik.*

”Borgå stift består av de församlingar i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland som har svenskspråkig majoritet”, och är indelat i nio prosterier. (Borgå stift, besökt 11.3.2016; *Prosterierna i Borgå stift*, besökt 20.02.2016) För att avgränsa forskningsområdet geografiskt har jag valt att fokusera på de södra församlingarna i Borgå stift, med andra ord församlingarna i Domprosteriet, Helsingfors prosteri, Mellersta Nylands prosteri, Raseborgs prosteri samt Åbolands prosteri.

Syftet med min undersökning är således i sin helhet att utreda hur musikverksamheten som beskrivs i PKA 2001 i praktiken förverkligas i de södra församlingarna i Borgå stift, och hur väl de anställdas egna attityder gentemot musiken korrelerar med utgångspunkterna i PKA 2001. Utgående från detta syfte har jag formulerat två forskningsfrågor, vilka jag ämnar ha i fokus genom hela arbetet.

- 1) Hur förverkligas riktlinjerna för musiken i konfirmandarbetet:
 - a. på vilka sätt och i vilka sammanhang används musiken?
 - b. vilka är det som i praktiken bär ansvaret för musikverksamheten? Förverkligas teamarbetet?

- 2) I vilken utsträckning stämmer attityderna hos dem som nu jobbar som ledare i skriftskolor med riktlinjerna som ges i PKA 2001 för musiken i konfirmandundervisningen?

Dessa frågor närmar jag mig med hjälp av detaljfrågor kring dem. Hur ser de som jobbar med konfirmandarbetet på skriftskolan? Stämmer deras syn och attityder överens med den bild som PKA 2001 målar upp? Hur tas musiken i beaktande? Jag vill också

jämföra mina resultat med tidigare forskning, främst Luokkakallio (2007) och Liiri m.fl. (2009) för att se hur resultaten förhåller sig till varandra.

5.2 Materialinsamlingen

I och med att jag ville få åsikter av ett stort antal respondenter och en generell bild av hur situationen är, valde jag att förverkliga min undersökning som en surveystudie, som lämpar sig då man vill ha reda på åsikter och värderingar hos en stor grupp människor. Bell (2006) beskriver surveystudier som följer:

Allra oftast är målet för en survey att få fram information om ett representativt urval av populationen och på grundval av det beskriva resultat som är representativa för hela populationen. (Bell 2006, 23)

I min undersökning är populationen de anställda som jobbar med skriftskolan i de södra församlingarna i Borgå stift. Eftersom jag inte visste vem (eller hur många) som jobbar inom konfirmandarbetet i de olika församlingarna, valde jag att sköta kontaktandet via kyrkoherdarna och kanslierna för att nå så många respondenter som möjligt. Orsaken till att jag inte bara kontaktade exempelvis kyrkoherdarna är att många av kyrkoherdarna var tjänstlediga, bortresta eller hade av någon annan orsak en vikarie. För att vara säker på att få svar på mina meddelanden, skickade jag dem till kanslierna också. Jag var personligen i kontakt med kyrkoherdarna och kanslierna och bad dem skicka mina meddelanden vidare. För att få reda på hur stor populationen är, skickade jag efter att alla respondenter hade svarat ett e-postmeddelande åt kyrkoherdarna och kanslierna, i vilket jag bad dem meddela hur många av de anställda i församlingen jobbar inom konfirmandarbetet.

Jag översatte Luokkakallios (2007, s. 75) frågeformulär till svenska och skapade med hjälp av programmet Webropol en elektronisk blankett. En stor del av Luokkakallios frågor är påståenden med en sorts Likert-skala. För att undvika att materialet blir alltför ytligt har Luokkakallio valt att ha en del öppna frågor för att komplettera påståenden, ja/nej -frågor och flervalsuppgifter. Jag lade till tre frågor ur Örthéns (2007) enkät vilkas syfte är att belysa hur många skriftskolläger det ordnas per år, hur stora grupperna är samt hur långa lägren är i genomsnitt. I sin enkät har Luokkakallio valt att ha endast fyra svarsalternativ – 1. helt av annan åsikt, 2. delvis av annan åsikt, 3. delvis av samma åsikt och 4. helt av samma åsikt – vilket hon motiverar med att

respondenterna på så sätt blir tvungna att ha en åsikt om frågorna. Ett sådant förfarande kan dock förvränga resultat, i och med att respondenter har en tendens att svara, oberoende av om de har en åsikt eller inte. (Hirsjärvi m.fl. 1997, 203) Därför rekommenderar Hirsjärvi m.fl. att bjuda på ett neutralt alternativ, vilket också min handledare rekommenderade. Jag beslöt mig för att välja ett system med fem svarsalternativ: 1 = helt av annan åsikt, 2 = delvis av annan åsikt, 3 = kan inte säga, 4 = delvis av samma åsikt och 5 = helt av samma åsikt.

Efter att jag översatt blanketten, skapade jag en elektronisk blankett (Bilaga 1) på Webropol och skickade en länk till den till kyrkoherdarna och kanslierna i alla 22 församlingar som deltog i undersökningen. I samband med länken sände jag en förklarande text (Bilaga 3) per e-post åt kyrkoherdarna och kanslierna, och bad dem vidarebefordra min enkät till de anställda som i deras församling är insatta i konfirmandarbetet. I meddelandet bad jag dem vidarebefordra länken till förfrågan och ett följebrev (Bilaga 2) som var riktat åt respondenterna. Jag hade en svarstid på en och en halv vecka, och skickade ett påminnelsemeddelande fem dagar efter att jag skickat enkäten. De första svaren hade dock kommit redan under samma dag som det första meddelandet nått fram.

För att få reda på hur många som jobbar med konfirmandarbetet i de olika församlingarna, skickade jag ännu ett meddelande till kanslierna och kyrkoherdarna, och bad dem svara på hur många, samt av vilka yrkesgrupper som jobbar inom konfirmandarbetet. Utgående från svaren jag fick blev den totala populationen 139 och antalet respondenter 30, vilket ger en svarsprocent på 22 procent. Det finns dock stor variation i de olika församlingarna i hur konfirmandarbetet förverkligas: i vissa församlingar har det utsetts en eller flera konfirmandpräster och ungdomsledare med huvudsaklig fokus på konfirmandarbetet och i andra församlingar är konfirmandarbetet ett gemensamt ansvarsområde. En av kyrkoherdarna svarade i sitt e-postmeddelande: *”Konfirmandarbete är hela församlingens angelägenhet. Även församlingsmästarna kommer i frekvent kontakt med konfirmanderna.”* I en del av församlingarna har det tidigare ofta anställts en säsongsteolog som varit med i konfirmandarbetet. Den pågående ekonomiska lågkonjunkturen påverkar dock också församlingarna, vilket en annan av kyrkoherdarna lyfter fram i sitt svar: *”Församlingen har under många år haft en sommar/vinterteolog som medverkat under skriftskollägret. Tyvärr finns inte medel för det nu mera.”*

Tabell 1 visar den totala svarsprocenten på enkäten, hur många respondenter som svarade från de olika prosterierna. Till Helsingfors prosteri hör förutom de tre svenska församlingarna i Helsingfors även den rikssvenska Olaus Petri församling och den Tyska församlingen. De två sistnämnda exkluderade jag från undersökningen i och med att de inte är finlandssvenska församlingar.

Prosteri	Population	Respondenter	Svarsprocent
Domprosteriet	29	8	28 %
Helsingfors prosteri	16	3	19 %
Mellersta Nylands prosteri	34	5	15 %
Raseborgs prosteri	28	7	25 %
Åbolands prosteri	31	6	19 %
Omsorgsarbetet	1	1	100 %
Totalt	139	30	22 %

Tabell 1. Respondenternas mängd i relation till den totala mängden anställda som jobbar med konfirmandarbetet.

Svarsprocenten blir således relativt låg, om man utgår från att hela populationen består av alla som jobbar inom konfirmandarbetet, men å andra sidan fick jag svar från 82 procent av församlingarna. I och med att enkäten innehåller ett antal öppna frågor, finns det ändå ett visst kvalitativt djup i det insamlade datamaterialet.

5.3 Analysen av materialet

I och med att respondentmängden blev så låg har denna undersökning knappast ett representativt sampel av hela populationen. Bell (2006) skriver så här:

I mindre undersökningar måste man göra så gott man kan, vilket innebär mer eller mindre tillfälliga (i stället för slumpmässiga) urval, något som är acceptabelt under förutsättning att man ger en klar och tydlig redogörelse för hur man burit sig åt för att göra sitt urval och att man är medveten om vilka begränsningar detta innebär. (Bell 2006, 147)

Min handledare nämnde att det i Svensk-Finland lär vara allmänt att sådana forskningar vilka kräver ett stort antal respondenter, faller på att det helt enkelt finns så lite folk att redan ett litet bortfall kan medföra ett alltför litet sampel.

Alla forskare är beroende av att vanliga människor finns tillgängliga och är villiga att ställa upp. Det är sannolikt svårt för en forskare eller student som genomför ett mindre projekt att få ett riktigt slumpmässigt urval. I dessa fall tvingas man ofta nöja sig med att utfråga de personer från den totala populationen som går att få tag i och som är villiga att ställa upp. (Bell 2006, 147)

Efter att svarstiden för frågeformulären hade gått ut, exporterade jag svaren från Webropol till tabellkalkylprogrammet Excel. För att få tag på olikheter eller likheter inom olika grupper av respondenterna, grupperade jag svaren enligt olika nämnare, exempelvis enligt yrkesgrupper, kön eller ålder och kollade huruvida det fanns någon korrelation mellan svaren. Utgående från dessa har jag sedan tolkat hur svaren står i relation till mina forskningsfrågor – i praktiken har jag alltså jämfört olika påståenden med vad som står i PKA 2001, men också tidigare forskning. I vissa fall är det oklart om respondenten har förstått frågan på det sett jag avsett, vilket även Hirsjärvi m.fl. (1997, 231–232) lyfter upp som en möjlig påverkande faktor för forskningens validitet. Det märks tydligare om detta har skett på frågor med öppna svar. än vid åsiktsfrågor, men vissa respondenternas svar verkade också ställvis vid åsiktsfrågorna eller - påståendena vara i konflikt med varandra. I dessa fall nämner jag skilt om det. Men jag har försökt följa Wolf-Knuts råd:

En känd tolkningsregel inom hermeneutiken säger att man av flera alternativa tolkningar av en text ska välja den som får avsändaren att framstå som rationellt handlande. (Wolf-Knuts 1984, 7)

Jag gjorde korstabellering för att komma åt möjliga skillnader i yrkesgruppernas svar, men i och med att respondenterna endast är trettio, är det omöjligt att dra några generaliserbara slutsatser utgående från de skillnader som framkommer. Med andra ord är reliabiliteten obefintlig, om man generaliserar mina resultat.

6 Resultaten av enkätförfrågan

I det här kapitlet presenteras materialet som samlats in genom enkätförfrågan. Först berättas allmänt om respondenterna och församlingarna, sedan lite mer ingående om de olika yrkesgrupperna och deras relation till både musik och till skriftskolan. Därefter behandlas i enlighet med forskningsfrågorna först svaren på de frågor som är relaterade till den praktiska musikverksamheten i skriftskolan och sedan skriftskoleledarnas attityder gentemot och åsikter om musiken i skriftskolan och hur de korrelerar med PKA 2001.

I undersökningen deltog respondenter från 18 församlingar. Jag syftar alltså endast på dessa församlingar i presentationen av enkätsvaren. Då jag exempelvis skriver 'hälften av prästerna', syftar jag endast på de präster som besvarat min förfrågan. Det handlar aldrig om alla präster i Svensk-Finland eller ens alla präster i valda församlingar, utan endast om dem som deltagit i undersökningen.

6.1 Allmänt om församlingarna och respondenterna

Jag kontaktade 22 församlingars kanslier och kyrkoherdar och bad dem vidarebefordra min enkät till de anställda som jobbar inom konfirmandarbetet i församlingen. Jag fick 30 svar från anställda i sammanlagt 18 olika församlingar, men mängden församlingar beror på hur man räknar. Allt som allt har respondenterna angett 20 olika svar på frågan om församling. Två av respondenterna har angett församlingar som byråkratiskt sett inte längre existerar (och existerade inte heller längre då jag genomförde enkätförfrågan), utan är sammanslagna med andra församlingar. Dessa två respondenter har jag i analysen placerat i de församlingar vilka deras församlingar i dagens läge är en del. Däremot har en av de andra respondenterna angett två församlingar. Det finns två församlingar vilka helt och hållet har gemensamma anställda. De ordnar också gemensamma skriftskolor. Därför har jag behandlat dem som en församling i analysen. En präst har i sin tur svarat ”omsorgsarbetet”, vilket inte är en församling. I elva av

församlingarna har endast en person besvarat enkäten.⁶ Det finns två församlingar i vilka två personer har besvarat enkäten, två församlingar där tre personer har besvarat och i två församlingar där fyra människor har besvarat enkäten.

Församlingarna från vilka det har deltagits i undersökningen ordnar allt från 1–2 till sju eller flera skriftskolor per år. I tre av de församlingar, där flera respondenter svarat på enkäten, har respondenterna gett olika mängder som svar på frågan *Hur många skriftskolor brukar ni i genomsnitt ha per år i er församling?*, men svaren är alltid angränsande kategorier, exempelvis '3–4' och '5–6'. Antalet konfirmander per läger varierar också. Tio personer (33 %) svarar att de brukar ha 25–29 konfirmander per läger, och tre anger att de brukar ha 35 eller flera konfirmander per läger. Dessa tre är alla från olika församlingar. I fyra av församlingarna där flera respondenter svarat på enkäten, har respondenterna gett olika antal som svar på frågan *Hur många konfirmander brukar ni i genomsnitt ha per läger?* Genomsnittliga längden på lägren varierar från fem dagar eller kortare till tio dagar eller längre, men de flesta lägren är mellan sex och nio dagar långa.

Största delen av respondenterna går att dela relativt jämt i tre yrkesgrupper: 11 präster (37 %), 10 kantorer (33 %) och 8 ungdomsarbetsledare (27 %). Endast en diakoniarbetare besvarade enkäten. (Bild 2)

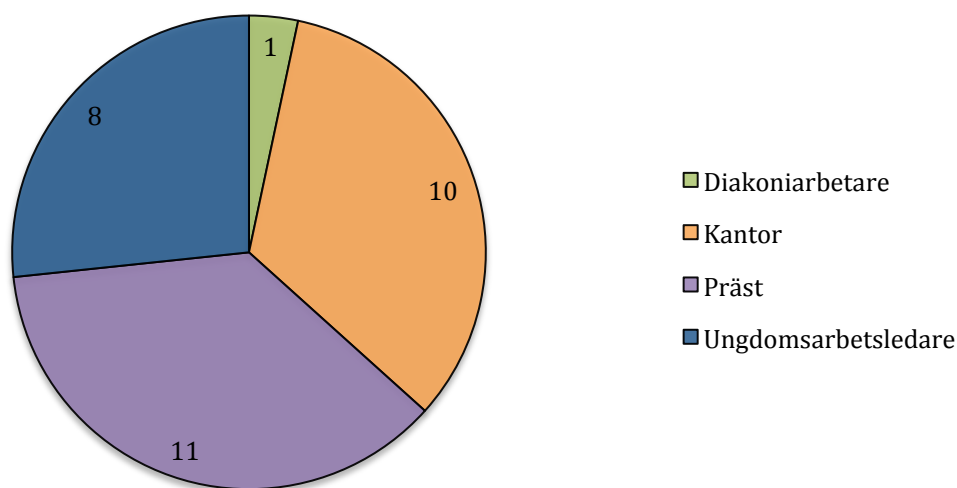

Bild 2. Respondenternas indelning i olika yrkesgrupper.

⁶ Räknar man med båda församlingarna, som en av respondenterna nämnde, blir mängden tolv församlingar, eller för att vara exakt: tio församlingar med en respondent och två med en halv respondent.

Åldersmässigt är största delen av respondentgruppen relativt jämnt delad mellan 30 och 59 år, med en majoritet av 30–39-åringar. Endast två av respondenterna är yngre än 30 eller äldre än 59. Tolv av respondenterna (40 %) är män och aderton (60 %) kvinnor. (bild 3) Ingen av respondenterna valde det tredje svarsalternativet 'Definieras inte av ett heteronormativt system'. En av respondenterna har dock i den öppna frågan om ris eller rosor i slutet av enkäten kommenterat detta svarsalternativ: ”Rosor för det tredje svarsalternativet på fråga 5! Made my day!”. Trots att männen är i minoritet bland respondenterna, är antalet manliga kantorer större än kvinnliga. I de övriga yrkesgrupperna är det kvinnlig majoritet. (bild 4) Hälften av respondenterna (15 st.) har deltagit i någon utbildning som behandlar PKA 2001.

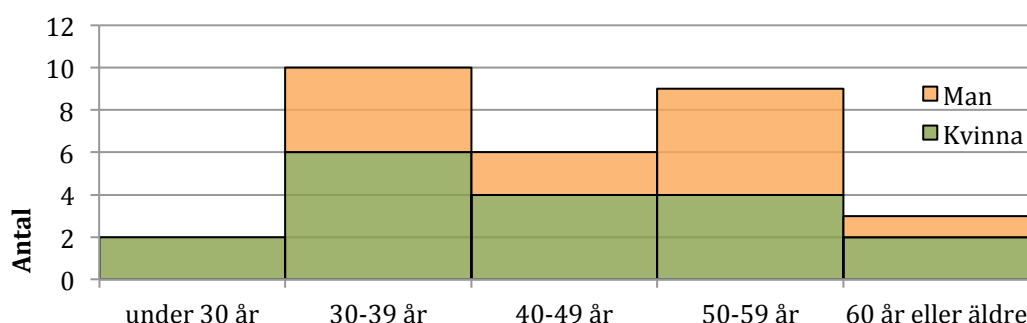

Bild 3: Respondenternas åldersfördelning och indelning i kön.

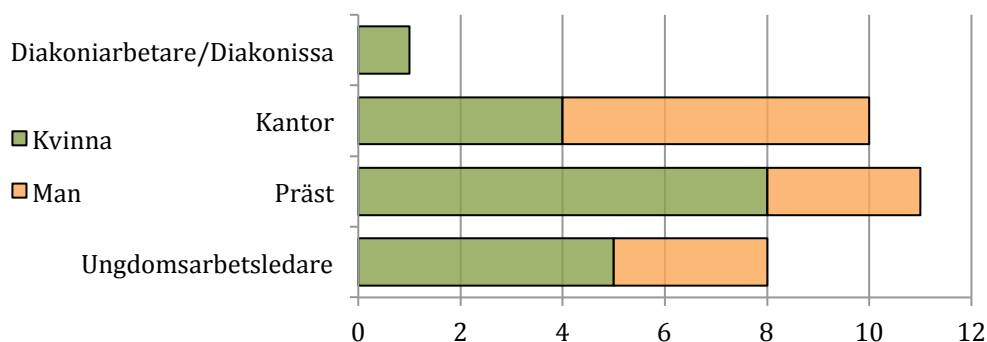

Bild 4: Könsindelning inom de olika yrkesgrupperna

6.1.1 Kantorerna

Ungefär en tredjedel av respondenterna (10 st.) är kantorer och sex av dem är män. I och med att de representerar en bred skala med olika åldrar, har kantorerna också varit ansvariga för musikundervisningen på mellan tio och femtio läger. Två av kantorerna uppskattar sig ha ansvarat för musikundervisningen på mellan 15 och 20 läger, tre har gjort det på 30 läger och två på 50 läger. Två har ansvarat för musiken på 10 läger och

en säger sig endast ha varit med enskilda stunder före lägren. Av kantorerna har hälften (5) fått sin utbildning på konservatorium eller yrkeshögskola, fyra har studerat kyrkomusik vid Sibelius-Akademien (av vilka en visserligen inte ännu är utexaminerad, men inskriven som studerande) och en har filosofie magistersexamen med musikvetenskap som huvudämne och tillbörlig vidareutbildning för att ha behörighet för en kantorstjänst. (tabell 2)

Utbildning	
Högskola eller konservatorium	5
Sibelius-Akademien	4
Annan utbildning	1

Tabell 2. Kantorernas utbildning.

Av de tio kantorer som besvarat enkäten, har 3 deltagit i någon utbildning som behandlar PKA 2001. Fyra av kantorerna menar att varken PKA 2001 som helhet eller kapitlet 'Musiken i konfirmandarbetet' i densamme är bekant för dem, medan tre anser sig helt eller delvis vara bekanta med PKA 2001. Fyra kantorer anser att kapitlet 'Musiken i konfirmandarbetet' är bekant för dem. (helt eller delvis av samma åsikt, se bild 12 & 13, kap. 7.3.1)

Alla kantorer spelar förutom orgel även något annat instrument. De vanligaste är piano, (block)flöjt (båda 6 st.) och gitarr (5 st.). Violin och elbas framkommer i två svar. En av kantorerna spelar förutom alla ovan nämnda även trummor och ukulele. Åtta av kantorerna sysslar aktivt med sång och resten har tidigare gjort det. Alla kantorer arrangerar musik, och åtta av dem antingen har komponerat egen musik / skrivit egna låtar (4 st.) eller fortfarande aktivt sysslar med det (4 st.).

6.1.2 Prästerna

Av respondenterna är en dryg tredjedel präster (11 st.), varav åtta är kvinnor. Åtta av prästerna har studerat på teologiska fakulteten vid Åbo Akademi, och två på Helsingfors universitet. En av prästerna lämnade frågan om studieplats obesvarad. Sju av prästerna har deltagit i någon utbildning som behandlar PKA 2001 och tio anser att planen är bekant som helhet för dem. (se bild 12 & 13, kap. 7.3.1)

Större delen av prästerna har sysslat med musik eller gör det fortfarande. Sju av dem endera sysslar aktivt med att spela på något instrument, eller har tidigare gjort det och åtta sysslar aktivt med sång. Två präster menar att de inte sysslar med sång och fyra

spelar inte något musikinstrument. Nästan alla präster (10 st.) är aktiva musiklyssnare, och ungefär hälften (6 st.) sysslar eller har sysslat med någon form av musik och rörelse (exempelvis dans, zumba eller aerobic). Även några av prästerna sysslar med musikskapande: en arrangerar musik, en har tidigare skrivit egen musik och en sysslar aktivt med både och.

6.1.3 Ungdomsarbetsledarna

En dryg fjärdedel, åtta stycken, av respondenterna är ungdomsarbetsledare. Av dessa har hälften fått sin utbildning på Lärkkulla (en har dock senare studerat vidare och tagit YH-examen på Novia), en är utexaminerad från Novia och en från Åbo Akademi. En av ungdomsarbetsledarna säger sig inte ha någon examen, och en har lämnat frågan obesvarad. Fem av ungdomsarbetsledarna har deltagit i någon utbildning som behandlar PKA 2001, och alla är helt eller delvis av samma åsikt med att planen är bekant för dem. Kapitlet 'Musiken i konfirmandarbetet' är däremot inte lika bekant; hälften av ungdomsarbetsledarna (4 st.) anser att de är delvis av annan åsikt med påståendet att kapitlet 'Musiken i konfirmandarbetet' är bekant. (se bild 12 & 13, kap. 7.3.1).

Sju av de åtta ungdomsarbetsledarna sysslar aktivt med sång och sex av dem spelar något instrument eller har tidigare gjort det. Det vanligaste instrumentet är gitarr – fem av ungdomsarbetsledarna spelar åtminstone lite – men även piano (3 st.) och bas (2 st.) förekommer. Alla lyssnar aktivt på musik. Tre av ungdomsarbetsledarna skriver egen musik och dessa tre har alla även arrangerat musik eller sysslar fortfarande aktivt med det.

6.1.4 Diakoniarbetaren

En diakoniarbetare hade besvarat enkäten. Hon har yrkeshögskole-examen (socioonom) med inriktning på både diakoni och ungdomsarbete och har inte deltagit i någon utbildning som behandlar PKA 2001. Hon är delvis av den åsikten att såväl PKA 2001 som kapitlet 'Musiken i konfirmandarbetet' i PKA 2001 är bekanta för henne. Diakoniarbetaren sysslar inte med musik annat än att hon lyssnar på musik.

6.1.5 Respondenternas relation till musik

Så gott som alla respondenter anser att musiken är viktig för dem. (\bar{x} 4,7, s 0,52)⁷ Endast en av respondenterna har valt svarsalternativet 'kan inte säga'. Enligt respondenterna påverkar musiken också deras känslor, men på det påståendet är det större spridning – trots att en ungdomsarbetsledare är delvis av annan åsikt, är över hälften av respondenterna (18 st.) helt av samma åsikt med att deras känslor påverkas starkt av musik. (\bar{x} 4,4, s 0,85) Största delen av respondenterna är helt eller delvis av samma åsikt med att musik är en del av Guds skapelseverk. (\bar{x} 4,7 s 0,66) Det är nämnvärt att av kantorer, präster och ungdomsarbetsledare har kantorerna lägsta medeltal på detta påstående: 4,5. Det högsta medeltalet (\bar{x} 4,9, s 0,30) har prästerna. Cirka hälften av respondenterna (16 st) erfar att de kan uppleva Guds närvaro, då de lyssnar på musik (helt av samma åsikt), men två är delvis av annan åsikt. (\bar{x} 4,3, s 0,92) Påståendet *Jag upplever helighet mer via musik än genom andra konstformer* delar åsikter från ena extremen till den andra. (\bar{x} 3,47, s 1,20) Nästan hälften av respondenterna (14 st.) är helt eller delvis av samma åsikt.

Största delen av respondenterna upplever det trevligt att jobba som ledare i skriftskolan – en kantor och en präst är delvis av annan åsikt och en kan inte säga, men resten av respondenterna är helt eller delvis av samma åsikt med påståendet *Jag upplever det trevligt att jobba som ledare i skriftskolan*. (tabell 3) I synnerhet prästerna och ungdomsarbetsledarna anser sig också ha goda färdigheter att jobba inom konfirmandarbetet, och av kantorerna har endast en valt helt av annan åsikt och en kan inte säga. Däremot är det endast hos ungdomsarbetsledarna som majoriteten anser att deras utbildningen har gett dem goda färdigheter att jobba som ledare i skriftskolan. Alla yrkesgrupper har dock betydligt lägre medeltal för påståendet om utbildningen än för påståendet om färdigheterna. Åsikterna är också delade: tre präster anser att utbildningen har gett dem goda färdigheter (helt av samma åsikt), medan fyra är delvis av annan åsikt. Av kantorerna är hälften delvis av den åsikten att utbildningen gett dem goda färdigheter, medan tre är helt av annan åsikt.

⁷ I parenteserna kommer jag att använda symbolen som man betecknar medeltalet för ett urval av en population (\bar{x}), samt förkorta standardavvikelse till 's' då jag presenterar resultaten. förf. anm.

Uppgift i församlingen	Jag upplever det trevligt att jobba som ledare i skriftskolan		Jag har goda färdigheter att jobba som ledare i skriftskolan.		Min utbildning har gett mig goda färdigheter att jobba som ledare i skriftskolan	
	\bar{x}	s	\bar{x}	s	\bar{x}	s
Kantor	3,9	0,88	3,7	1,06	2,9	1,37
Präst	4,4	0,92	4,5	0,52	3,4	1,29
Ungdomsarbetsledare	4,9	0,35	4,8	0,46	4	1,20
Diakoniarbetare	4		4		4	

Tabell 3. Respondenternas syn på att jobba som ledare i skriftskolan och färdigheter att jobba som ledare i skriftskolan.

6.1.6 Sammanfattning om respondenterna

Största delen av respondenterna har en utbildning som ger behörighet till respektive tjänst. Största delen av respondenterna anser sig ha goda färdigheter att jobba som ledare i skriftskolan, men de anser inte nödvändigtvis att det är utbildningen som har gett dem goda färdigheter. Musik är viktigt för nästan alla respondenter, och största delen sysslar också aktivt med musik. I synnerhet är det många som sjunger.

6.2 Musikverksamheten under lägren

Här vill jag lyfta fram så praktiska frågor som möjligt – vad gör man, när, hur mycket och i vilka sammanhang? Vem leder verksamheten, hur fungerar samarbetet?

6.2.1 Vem står för musikverksamheten?

I de flesta av församlingarna är det kantorn eller kantorerna som står för musiken i skriftskolan. Av respondenterna har 16 stycken valt 'En av de fast anställda kantorerna' eller 'De fast anställda kantorerna i samarbete' som den som främst ansvarar för musiken i skriftskolan. men kantorn eller kantorerna fanns med i nästan alla svar (28 av 30) om man också räknar med dem som hade nämnt kantor som den näst eller tredje viktigaste. Två av respondenterna har inte nämnt kantorer sina svar, men båda har valt alternativet 'en fast anställd församlingsmusiker (inte kantor)'; ena som den viktigaste och andra som den tredje viktigaste. (bild 5)

Såväl prästerna som ungdomsarbetsledarna nämns 16 gånger i svaren, men som bild 5 visar är ungdomsarbetsledare oftare än präster de som främst ansvarar för musiken under skriftskolan. Av respondenterna har 5 stycken inte alls nämnt präster eller ungdomsarbetsledare i sina svar. Två av dem är sådana som endast nämnt ett alternativ för vem som främst ansvarar för musiken (i båda fallen en kantor eller kantorerna i samarbete) och en har på annat sätt lyckats ge ett svar med endast kantorer.⁸ Däremot har en av de fem dock nämnt "ledarteamet" som den som främst ansvarar för musiken, vilket i och för sig torde inkludera både en präst och en ungdomsarbetsledare. Det kan noteras att hjälpledarna lika ofta som prästerna nämns som dem som främst står för musiken i skriftskolan (2 st.), trots att hjälpledarna i de flesta svaren i vilka de nämns har placerats som de tredje viktigaste (8 st.). Sammanlagt nämns hjälpledarna av 13 respondenter. Fyra av respondenterna har lämnat ofullständiga svar på denna fråga, det vill säga endast valt en eller två svarsalternativ.

⁸ Respondenten i fråga har valt kreativt 1: *En av de fast ansällda kantorerna*, 2: *De fast anställda kantorerna i samarbete*; 3: *Någon annan (vem?): Kantorsvikarie*.

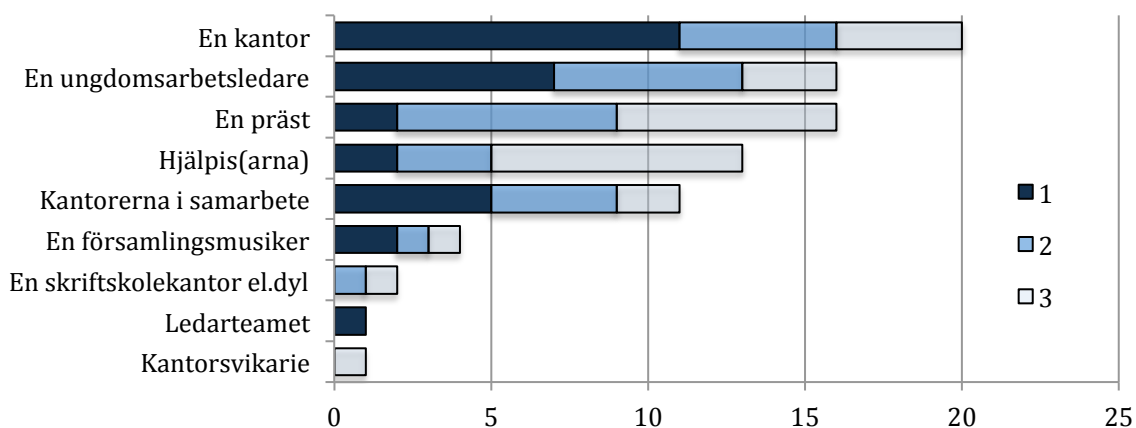

Bild 5. ”Vilka tre är det som främst står för musiken i skriftskolan i er församling?” 1= viktigast, sedan 2 och 3.⁹

Bland respondenterna är det inte endast kantorerna som upplever att de har ansvar för musikverksamheten. På påståendet *Jag upplever att jag har ett visst ansvar för att musik används i konfirmandarbetet* har ungdomsledarna ett medeltal på 4,6 (s 0,52) och trots att tre av prästerna är delvis av annan åsikt, är prästernas medeltal 4,0 (s 1,34). Diakoniarbetaren har valt kan inte säga. Kantorerna känner mest att de ansvarar för musiken (\bar{x} 4,8; s 0,42)

De flesta respondenter anser ledarteamet för konfirmandarbetet i sin församling ha ett gott samarbete (\bar{x} 4,2 s 0,82), men fyra anser att samarbetet inte är fullt så fungerande vad beträffar musikfostran (\bar{x} 3,8 s 1,10). Ungdomsarbetsledarnas medeltal – 4,75 för samarbetet överlag och 4,3 för samarbetet vad musikfostran beträffar – är betydligt högre än prästernas (4,1 och 3,6) och kantorernas (4,0 och 3,6). Endast två respondenter, båda är präster, har gett ’högre vitsord’ åt samarbetet vad musiken beträffar än åt samarbetet i allmänhet.

⁹ För att göra bild 5 tydligare, har jag skrivit ut de öppna svaren på *Någon annan (vem?)* och lämnat bort svarsalternativet *En skriftskolekantor el. dyl. (inte fast anställd)*, som inte valdes av en enda respondent. (jmf. Bilaga 1)

6.2.2 Sång och spel i skriftskolan

Enligt respondenterna sjunger man dagligen under skriftskolorna, och i varierande sammanhang. Man sjunger i så gott som alla skriftskolor före maten – på flervalsfrågan om sammanhangen i vilka det sjungs under skriftskolan har 29 respondenter angett att det dagligen sjungs före en måltid. Som bild 6 visar, är sången närvarande i många olika sammanhang, från länergudstjänster och andakter till lektioner och kvällsprogram. På öppna svaret om andra situationer har en av kantorerna skrivit att det dagligen sjungs tillsammans under ”länergudstjänst”, trots att hon redan svarat det i flervalsdelen. En annan har nämnt att man sjunger tillsammans under ”besökskvällen”, då familjerna är på besök. Endast ett fåtal av respondenterna har angett att man sjunger då man hissar upp eller tar ner flaggan, medan 12 respondenter menar att de aldrig sjunger i samband med flagghissning, och 16 att de aldrig sjunger då de tar ner flaggan. Det är dock inte sagt att man överhuvudtaget hissar flaggan i alla skriftskolor.

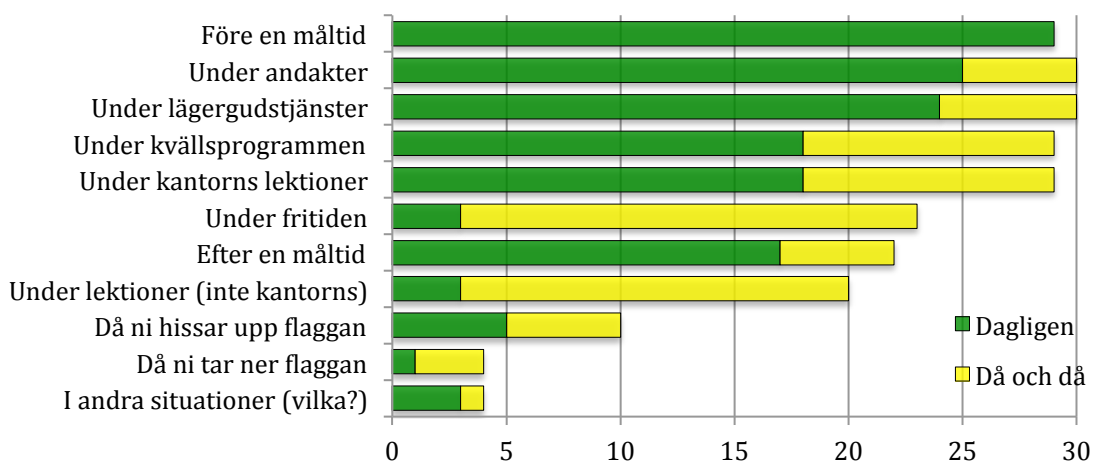

Bild 6. ”I vilka situationer sjunger ni tillsammans i era skriftskolor?”

Enligt respondenterna är psalmsången närvarande i skriftskolorna i alla församlingar. (bild 7) De tre vanligaste sammanhangen där man sjunger psalmer är under länergudstjänster (nämns 14 ggr), andakter (11) och lektioner (10). Psalmer sjungs mest på kantorernas lektioner eller ”med kantorn” men i vissa fall på lektionerna överlag. En av kantorerna skriver: ”Vi passar in psalmer enligt teman för dagen [eller för] en speciell lektion.” Exempel på de övriga situationer, där man sjunger psalmer, är sångstunder, kvällsprogram, bibelvandring, middagsbön, konfirmationen eller någon annan högmässa – eller som en av respondenterna uttrycker sig i sitt öppna svar om ’annat’: ”När det behövs en psalm”.

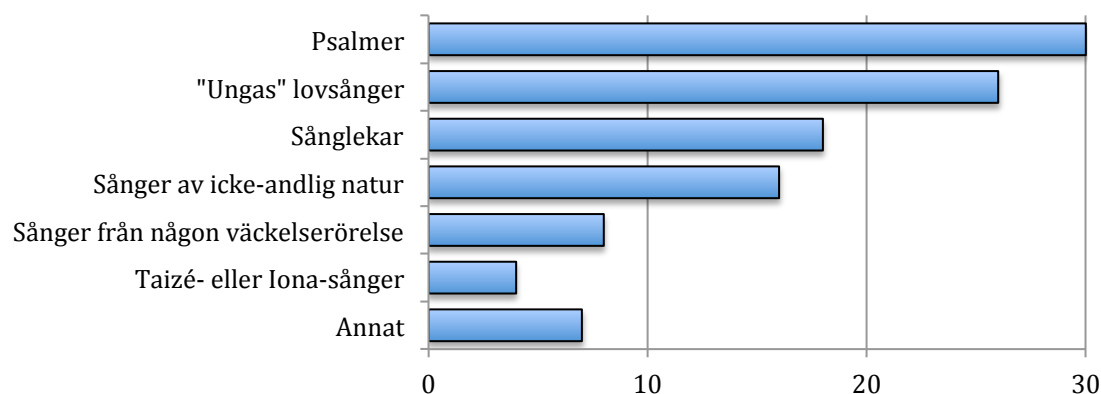

Bild 7. "Vad sjungs under era skriftskoleläger?"

Enligt de flesta respondenterna (26 st.) sjungs även 'ungas lovsånger'. (bild 7) Till dessa räknas den musik som i PKA 2001 (s. 36) går under benämningen "den andliga ungdomsmusiken", exempelvis sånger ur sångboken Ung Psalm eller UK-sånger¹⁰. Dessa sjungs framför allt under andakter (nämnt 12 ggr) och kvällsprogram (9), men också under gudstjänster (5).

Lite över hälften (18 st.) av respondenterna har nämnt sånglekar och 16 har nämnt "sånger av icke-andlig natur". (bild 7) Av de tio som valt att besvara på den öppna frågan om vilka sammanhang sånglekar sjungs i, har sju stycken nämnt kvällsprogrammen. Mer sällsynta sammanhang för sånglekar är fritiden (nämns 2 ggr) samt lektioner och lekpass, som nämns en gång var. Enligt de tio respondenter som gett öppna svar om sammanhangen där sånger av 'icke-andlig natur' förekommer, sjungs de likaledes mest under kvällsprogrammen (nämns 4 ggr) och fritiden (3 ggr), men också under andakter (nämns 2 ggr), lektioner, "open stage" eller sångstunder (1 gång var). Två av kantorerna nämner inga direkta sammanhang, där 'världsliga' sånger sjungs, men ena medger att sådana "kan ingå". "[Någon] *enstaka popsång slinker ibland med...*", skriver den andra och en tredje kantor har på svarsalternativet 'Annat, vad?' skrivit "*popsånger på konfirmandernas initiativ, de framför dem själva*".

¹⁰ UK eller *Ungdomens Kyrkodagar* är ett kyrkopolitiskt evenemang för ungdomar och unga vuxna mellan åldern 15–30, som årligen ordnas i Svensk-Finland. (<http://kcsa.fi/uk/start sida/>, besökt 27.2.2016) Det ordnas en låtskrivartävling för att få en temasång varje år, och en del av dessa har blivit så populära, att de har tagits i bruk i olika församlingars standardrepertoar i ungdomsverksamheten. [förf. anm.]

Enligt 25 respondenter görs det ett skilt sånghäfte eller –kompendium för skriftskolan i deras församling. Av respondenterna nämner fyra stycken sånghäftena även i de öppna frågorna om vilken musik som sjungs i skriftskolan. Dessa kan, förutom ’vanliga skribasånger’, innehålla såväl psalmer som sånger från olika väckelserörelser. Det nämns inte vilken väckelserörelse (eller vilka rörelser) sångerna kommer ifrån. Om psalmer skriver en av prästerna: ”[d]om ingår i vårt sånghäfte.”, och en annan att det ”i ungdomarnas sånghäfte finns några psalmer som används i all[t] program.”. Om sammanhanget där det sjungs av dessa nämner en kantor: ”beror på, gör upp ett sånghäfte”, och en annan kantor menar att sånger från någon väckelserörelse kan ”ingå i ’ungas sånger”.

Fyra av respondenterna nämner sånger från de ekumeniska samfundet Taizé och Iona i sina svar på ’Annat, vad?’. En av prästerna nämner också självskrivna sånger: "*kunniga ungdomsarbetsledare skriver ibland temasånger till olika läger*".

I de flesta församlingar övar man in en konfirmationssång för konfirmationen, åtminstone ibland. Endast två av respondenterna menar att man inte gör det i deras församling. (tabell 4)

Brukar man i er församling öva in någon konfirmationssång för konfirmationen?	
Ja	21
Nej	2
Ibland	6
Vet inte	1

Tabell 4. Antal respondenter som menar att det övas in en konfirmationssång.

Konfirmanderna brukar under sin fritid ibland på eget initiativ spela såväl av de andliga sånger som sjungs under lägret som av andra sånger eller annan musik. De andliga sångerna är litet mindre populära än annan musik; 24 av respondenterna menar att konfirmanderna ibland eller ofta spelar av de andliga sånger som sjungs på lägret, medan konfirmanderna enligt nästan alla respondenter (29) ibland eller ofta spelar andra sånger eller annan musik. (bild 8)

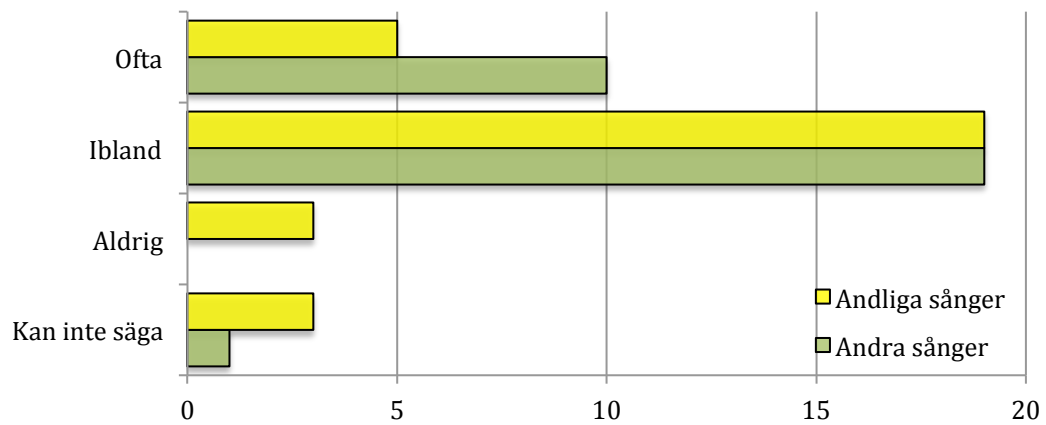

Bild 8. ”Konfirmanderna brukar spela instrument eller sjunga på eget initiativ under fritiden.”

6.2.3 Musiken i undervisningen

Musiken är till stor del delaktig i all verksamhet på skriftskollägren och delar av musikundervisningen kombineras i många fall med andra ämnesområden i skriftskoleundervisningen. (bild 9) Av respondenterna är 21 helt av samma åsikt eller delvis av samma åsikt med att musiken är delaktig i all verksamhet på skriftskollägren, medan 4 respondenter har valt mellan svarsalternativen delvis av annan åsikt eller helt av annan åsikt. (\bar{x} 3,8, s 1,15) Med påståendet att musiken kombineras med annan undervisning är likaså 21 respondenter helt av samma åsikt eller delvis av samma åsikt (Bil.1, fråga 31), medan 5 av respondenterna är helt av annan åsikt eller delvis av annan åsikt. (\bar{x} 3,8; s 1,18) Hälften av respondenterna (15 st.) är helt av samma åsikt eller delvis av samma åsikt med att musiken på deras läger undervisas som ett skilt ämne, medan litet under hälften (12 st.) är delvis av annan åsikt och två stycken av helt annan åsikt. (\bar{x} 3,1, s 1,31)

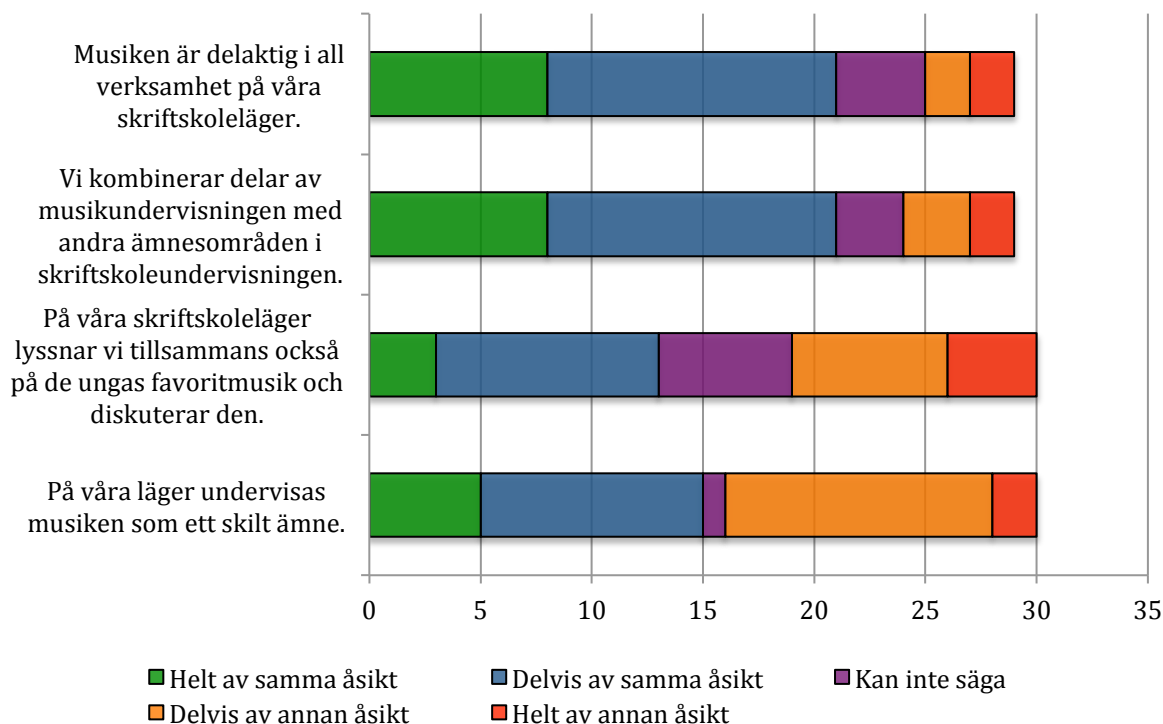

Bild 9. Hur musik enligt respondenterna undervisas i skriftskolan.

Kantorernas deltagande i skriftskollägren varierar. Tre av kantorerna är (eller är ibland) närvarande under hela lägret, medan två inte alls brukar vara med på lägret – eller bara ett par timmar i så fall. De övriga fem är närvarande 1–4 dagar, men i vissa fall inte hela dagar, utan exempelvis ”2–3 dagar á 2 timmar”. För kantorernas undervisning reserveras det tid från 2 timmar uppåt, men i vissa församlingar integreras musikundervisningen i den övriga undervisningen. En av kantorerna skriver att de har ”en timme specifik musiklektion, annars integrerat i den övriga undervisningen” och en annan skriver: ”under senare år har vi integrerat musiken i övrig undervisning”.

Det vanligast förekommande arbetssättet för kantorer är sjungande; nio av kantorerna använder ofta sång i undervisningen och en gör det då och då. Man spelar också instrument; hälften (5 st.) av kantorerna använder ofta spelande som arbetsmetod, hälften då och då. Andra relativt vanliga arbetssätt är att lyssna på musik, göra grupparbeten, ha diskussion eller föreläsa. Hälften av kantorerna har musik och rörelse med i undervisningen då och då eller ofta, och fyra av kantorerna använder sig ibland av lekar. (bild 10)

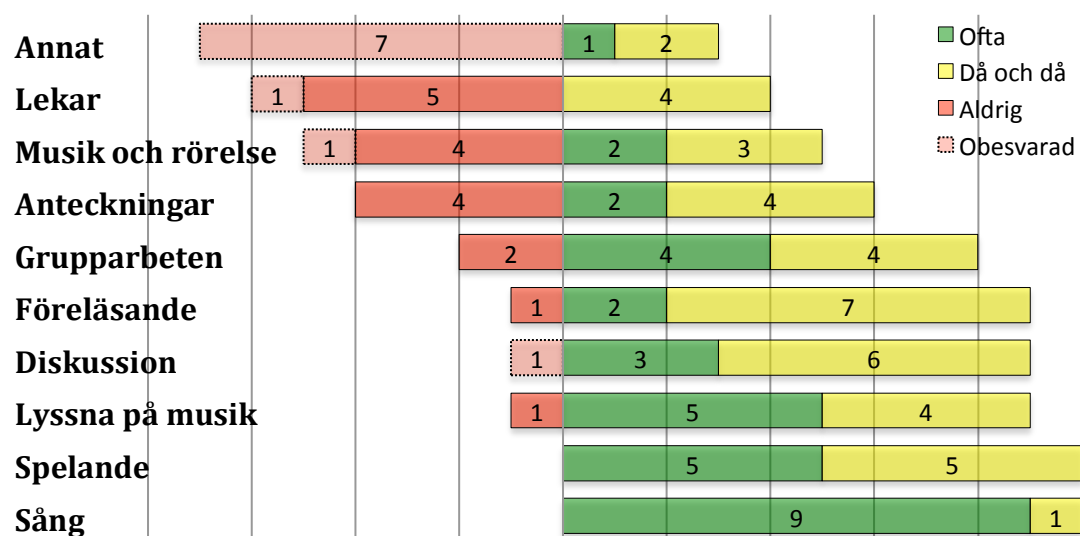

Bild 10. Kantorenas arbetsmetoder i undervisningen.

Kantorena är sparsamma med de öppna svaren, men en konstaterar att han gärna använder konfirmander som kan spela instrument. Om musiklyssnandet har två kantorer gett öppet svar, varav en berättar att han ibland sysslar med musikassociation, och den andra att hon dels har konfirmanderna att lyssna på inspelad ungdomsmusik, dels låter dem lyssna på live-orgelspelande. Som 'Annat' nämner kantorena uppgiftspapper och att läsa i Bibeln och i psalmboken.

Psalmboken har också en central position i undervisningen (\bar{x} 4,8, s 0,63), vilket också märks i svaren på frågan 77: *Vilka ämnesområden är enligt dig de viktigaste i skriftskolans musikundervisning?*. Enligt kantorena är det viktigaste i skriftskolans musikundervisning psalmboken och musiken i gudstjänsten: 6 av kantorena har valt psalmboken som det viktigaste och fem har valt musiken i gudstjänsten som det viktigaste. Två av kantorena har dock valt fler än ett ämnesområde som det viktigaste och båda har kryssat i såväl för psalmboken som musiken i gudstjänsten. Också musikverksamheten i den egna församlingen är viktig, likaså upplevs såväl de kyrkliga förrättningarnas musik som den andliga ungdomsmusiken viktig.

För andra än kantorer är sång och musiklyssnande de mest vanliga sätten att inkorporera musik i sin undervisning; sång används ofta av åtta respondenter och då och då av fem. (Bild 11) Ungefär en tredjedel (7 st.) av respondenterna använder sig ofta av musiklyssnande och lika många gör det då och då. Tio av respondenterna brukar också ofta eller då och då musicera, nio brukar leka sånglekar (varav tre gör det ofta) och åtta har med rörelse till musik i sin undervisning, åtminstone då och då (endast en gör det ofta).

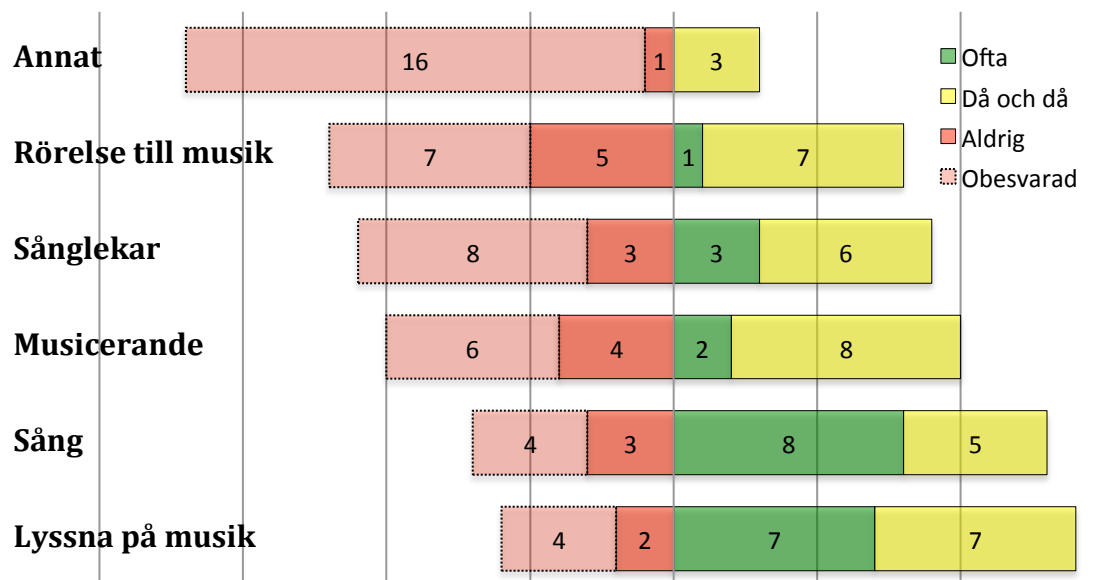

Bild 11. För andra än kantorer eller församlingsmusiker: ”Om du använder musik i din undervisning, vilka metoder använder du?”

Svarsprocenten mellan de olika svarsalternativen på denna fråga varierar rätt så mycket, vilket åskådliggörs i bild 11. Det är sannolikt att en obesvarad fråga kan tolkas som ’Aldrig’, eller åtminstone så pass sällan att ’Då och då’ känns för frekvent. I vilket fall som helst går det enkelt att utläsa andelen ’Då och då’- eller ’Ofta’-svar av totala mängden.

Sång används mångsidigt, såväl i gudstjänster, andakter och samtal som på lektioner som frågeställare, vid bordsbön eller under kvällsprogram. ”*Vi sjunger ju hela tiden*”, kommenterar en av prästerna. Att lyssna på musik görs mest vid andakter och som fördjupning av lektioner – dels som inspiration, men också som tankeväckare eller grund för diskussion. En av ungdomsarbetsledarna nämner att de också lyssnar på musik under fritiden. Musicerande framkommer under andakter och lägergudstjänster, men också sångstunder eller kvällsprogram: ”*t.ex. i lägergudstjänster och i kvällsprogram kan en lägerkompgrupp spela*”, nämner en av prästerna.

Rörelse till musik används relativt lite, och de som nämner det, har varierande öppna svar. Prästen från omsorgsarbetet nämner tecken- och rörelsesånger och en annan präst hävdar att gemensamma dansstunder bidrar till bättre gemenskap. En ungdomsarbetsledare nämner även att i ”*vissa psalmer*” kan man använda sig av rörelse till musik. Sånglekar finns främst med som en del av kvällsprogrammen – alla som skrivit ett öppet svar för sånglekar har nämnt kvällsprogrammen – men som ’Annat’ nämner en av ungdomsarbetsledarna dans eller inledningsmusik, då hon ”*väntar på att*

börja nåt”. Ur tabell 5 kan man se att det bland prästerna finns fler än bland ungdomsarbetsledarna av dem som ofta använder sig av olika musikrelaterade arbetsmetoder i sin undervisning. I synnerhet sång är populärt hos prästerna, men också musiklyssnande.

		Präst	Ungdomsarbetsledare
Sång	Ofta	6	2
	Då och då	2	2
Musicerande	Ofta	1	1
	Då och då	5	3
Lyssna på musik	Ofta	4	2
	Då och då	3	4
Rörelse till musik	Ofta	1	0
	Då och då	5	2
Sånglekar	Ofta	3	0
	Då och då	2	4
Annat?	Ofta	0	0
	Då och då	0	3
Antal:		11	8

Tabell 5. Musikrelaterade arbetsmetoder som präster respektive ungdomsarbetsledare ofta eller då och då använder i sin undervisning.

6.3 Respondenterna vs. PKA 2001

I detta avsnitt redogörs för respondenternas åsikter om påståenden dels ur PKA 2001 men också mer allmänt om musikens roll i konfirmandundervisningen. Vad är viktigt i konfirmandarbetet? Vad är respondenternas syn på musiken i skriftskolan och hur överensstämmer den med PKA 2001?

6.3.1 Hur bekant är PKA 2001 för respondenterna

PKA 2001 är som helhet bäst bekant för ungdomsarbetsledarna (\bar{x} 4,5, s 0,53) men också största delen av prästerna (\bar{x} 4,45, s 0,93) samt diakoniarbetaren är väl bekanta med planen. Två av kantorerna är inte alls bekanta med planen och överlag känner kantorerna inte till PKA 2001 lika väl som de andra (\bar{x} 2,8, s 1,32). Endast tre kantorer anser sig vara helt eller delvis av samma åsikt med påståendet *Planen för konfirmandarbetet (Livet – tron – bönen) är som en helhet bekant för mig.* (bild 12)

Kapitlet 'Musiken i konfirmandarbetet' är inte lika bekant för respondenterna. Endast kantorerna och diakoniarbetaren har högre eller samma medeltal på påståendet *Kapitlet 'Musiken i konfirmandarbetet' i Planen för konfirmandarbetet är bekant för mig*, resten har lägre. (bild 13)

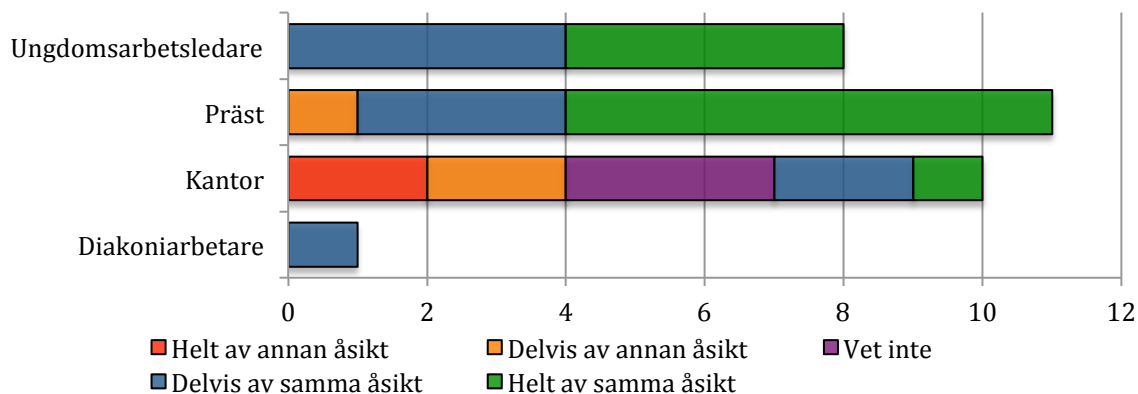

Bild 12. PKA 2001 är som en helhet bekant för mig.

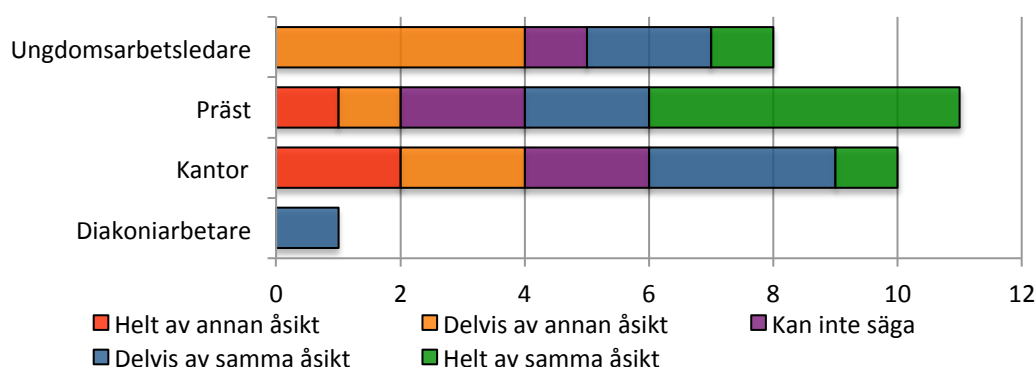

Bild 13. Kapitlet 'Musiken i konfirmandarbetet' i PKA 2001 är bekant för mig.

6.3.2 Musik som förstärkare av gemenskap

I den öppna frågan *Nämn de tre saker som du upplever som de viktigaste på ett skriftskolläger* har 13 av respondenterna (43 %) placerat ordet *gemenskap* som det viktigaste eller det näst viktigaste. Räknar man även med ord eller uttryck som ”delaktighet”, ”mötet mellan deltagare”, ”samvaro” eller ”vi-anda” – eller som en av respondenterna formulerar: ”Att konfirmanderna erfar att de är älskade.” – stiger andelen avsevärt. Av alla respondenter har 23 (77 %) nämnt något av dessa på sin topp-tre -lista av viktiga saker på skriftskolläger. Förutom dessa har respondenterna även gett

svar såsom ”*konfirmander känner sig trygga*”, ”*alla får sin röst hörd*”, ”*konfirmanderna får möjlighet att sjunga tillsammans*” och ”[det är viktigt att] *få kontakt med ungdomarna*”, varav alla mellan raderna talar om medmänsklighet och socialt umgänge. Två respondenter har inte alls använt ordet gemenskap i sina svar, varav den andra dock nämner att det näst viktigaste är ”*att växa som människa*”.

På fråga 65 (*Vilka är musikens viktigaste funktioner i skriftskolan?*) har 24 respondenter (80 %) nämnt fler än en sak. Musikens gemenskapsskapande eller –stärkande funktion lyfts fram i svaren hos över hälften av alla respondenter (17 st.), och i synnerhet hos prästerna: åtta av de tio prästerna anser att en av musikens viktigaste funktioner är att skapa gemenskap. (tabell 6) En av ungdomsarbetsledarna skriver att det är viktigt att ”*helt enkelt få sjunga tillsammans.*” En dryg fjärdedel av alla respondenter (8 st.) anser att en av musikens viktigaste funktioner är att vara en del av undervisningen – som ett ”*pedagogiskt verktyg*”, som en av kantorerna formulerar det. En av prästerna anser att musiken och texterna förklarar ”*något om Gud på ett sätt som tilltalar många*”, och fördjupar upplevelsen av inläringen: ”*Man kanske glömmer det som har talats på arbetspassen men kommer ihåg det som har sjungits. Det är roligt att sjunga tillsammans.*” En av kantorerna tycker att musikens viktigaste funktion i skriftskolan är att ”*styrka allsången, som är på utdöende*”.

Sex av respondenterna nämner att musiken även kan stöda de unga i andaktslivet; psalmtexterna kan exempelvis som sådana användas som böner, och att ta del av andlig musik kan stärka den kristna identiteten. Övriga av musikens funktioner är exempelvis att förmedla den kristna tron och förkunna Gud, att väcka eftertanke och bjuda in till stillhet och bön. Enligt fyra präster är en av musikens viktiga roller att bearbeta eller väcka känslor: ”*Musiken tar fram också en emotionell sida i tron, vilken är viktig vid sidan om den kognitiva/ dogmatiska sidan av tron*”, formulerar en av prästerna i sitt svar.

Påståendet *De grupper som sjunger mycket har starkare sammanhållning* delar åsikter. (\bar{x} 3,8, s 1,28) Åsikterna är delade inom alla yrkesgrupper, men ungdomsarbetsledarna har betydligt lägre medeltal än de övriga: 3,1 (s 1,36). Såväl kantorernas som prästernas medeltal är 4. (s 1,41 respektive 1,1) Diakoniarbetaren är delvis av samma åsikt. Två tredjedelar av respondenterna (20 st.) är helt eller delvis av samma åsikt med påståendet. Endast två av kantorerna är helt eller delvis av annan åsikt.

	Präster	Kantorer	Ungdoms- arbetsl.	Diakoni- arb.	Summa	%
Skapa / stärka gemenskap	8	5	4	0	17	57 %
Pedagogiskt verktyg / del av undervisningen	3	3	2	0	8	27 %
Understöda andaktslivet	3	1	2	0	6	20 %
Bearbeta / väcka känslor	3	0	2	0	5	17 %
Stillhet / eftertanke / bön	2	2	1	0	5	17 %
Stärka en kristen identitet / förmedla den kristna tron	1	3	1	0	5	17 %
Skapa stämning	1	2	0	0	3	10 %
Presentera traditionen	1	1	1	0	3	10 %
Lovsång / förkunna Gud	1	1	0	0	2	7 %
Behandla existentiella frågor	2	0	0	0	2	7 %
Vara roligt	1	0	0	1	2	7 %
Styrka allsången	0	1	1	0	2	7 %
Samlande	0	1	1	0	2	7 %

Tabell 6. Musikens viktigaste funktioner i skriftskolan. (n = 30)

6.3.2 Attityder kring musik

Enligt PKA 2001 (s. 34) är en av musikens uppgifter att ”*stödja den musikalitet som finns hos alla ungdomar*”. Respondenterna verkar ganska enhetliga om att det finns musikalitet i varje människa (\bar{x} 4,3 s 0,92). Frågan om huruvida musiken är en del av Guds skapelseverk gav också enhetligt svar (\bar{x} 4,7, s 0,66). Tio av de elva prästerna tycker att *Ett skriftskoleläger utan musik skulle vara tråkigt* (\bar{x} 4,82, s 0,6), medan endast hälften (5 st.) av kantorerna är helt av samma åsikt. Kantorernas åsikter varierar angående frågan. (\bar{x} 4,1, s 1,1) Sex av ungdomsarbetsledarna är helt av samma åsikt med påståendet (\bar{x} 4,8, s 0,46).

Alla präster är helt av samma åsikt om att det är viktigt att sjunga och spela tillsammans i skriftskolan (\bar{x} 5). Över huvud taget verkar gemensamt musicerande vara viktigt för många; medeltalet av alla respondenter är 4,6 (s 0,85). Endast en person har svarat helt av annan åsikt på påståendet *Det är viktigt att sjunga och spela tillsammans i skriftskolan* – intressant nog är det en kantor. Eventuellt kan det handla om ett misstag, i och med att kantorn i fråga annars verkar väldigt positivt inställd till musik. Största delen av respondenterna tycker också att musiken spelar en viktig roll i konfirmandarbetet; 27 respondenter har valt helt av samma åsikt eller delvis av samma åsikt på påståendet *Musiken [spelar] en viktig roll i konfirmandarbetet*. En tiondel (3 st.) har valt 'vet inte'. 22 respondenter har gett samma svar på både påståendet *Musiken [spelar] en viktig roll i konfirmandarbetet* och påståendet *Musiken borde [spela] en viktig roll i konfirmandarbetet*. Ungdomsarbetsledarnas svar på påståendena *Musiken*

[spelar] *en viktig roll i konfirmandarbetet* och *Musiken borde* [spela] *en viktig roll i konfirmandarbetet* är i direkt korrelation med varandra – förutom för två av ungdomsarbetsledarna, som har valt att inte besvara det senare påståendet (eller eventuellt glömt).

7 Analys

I föregående kapitel har vi fått ta del av respondenternas svar. I det här kapitlet ska jag presentera de resultat som jag kommit till genom att spegla respondenternas svar mot tidigare forskning och riktlinjerna i PKA 2001, samt lyfter fram den kyrkohistoriska aspekten. Forskningsfrågorna kan även fördjupas lite grann: Hur ser de som jobbar med konfirmandarbetet på skriftskolan? Stämmer deras syn och attityder överens med den bild som PKA 2001 målar upp?

7.1 Utgångspunkter

Genom kyrkans historia har vi fått se musiken behandlas ur två diametralt olika synsätt: Å ena sidan har vi den positiva inställningen, där musiken genom historien har varit en självklar del av såväl gudstjänstfirandet som all annan församlingsverksamhet. Vi ser hur Luther betonar musikens släktskap med evangeliet och är ivrig att ta i bruk den dåvarande 'världsliga' musiken för att använda den som grund till andliga texter; vi tar del av hur man i PKA 2001 en efter en lyfter fram musikens viktiga funktioner från den gemenskapsskapande funktionen till den terapeutiska kraften som musiken besitter. Å andra sidan finns den fördomsfulla eller skeptiska synen, som kan ses i förbud för populära musikstilar eller kompositionsformer genom tiderna. Det finns en tendens att se i synnerhet populärmusiken som något ont, och det gamla och traditionella ses som mer värdigt. Genom respondenternas svar har vi fått ett ytskrap av åsikter, värderingar och arbetsmetoder från fältet. Kan dessa tendenser märkas i respondenternas utsagor eller åsikter?

I och med att antalet respondenter förblev så begränsat, är det inte möjligt att dra några generaliserbara slutsatser av deras svar, och analysen fokuserar således mestadels på den kvalitativa delen, det vill säga de öppna svaren.

7.2 Praktiken vs. PKA 2001

7.2.1 Teamarbete och ansvar för musikfostran

Enligt PKA 2001 (34) uppnås musikens målsättningar i konfirmandarbetet bäst genom samarbete. ”Lärarteamet /.../ planerar skriftskolhelheten och kantorn svarar tillsammans med de andra i teamet att musiken integreras i denna helhet”. (PKA 2001, 34) Detta samarbete förverkligas enligt respondenterna i varierande utsträckning. De flesta anser att samarbetet inom ledarteamet fungerar, men största delen anser att samarbetet inte fungerar lika bra vad musikfostran beträffar. Resultatet i Luokkakallios undersökning har liknande drag: på en skala från 1–4, där 1 är *Helt av annan åsikt* och 4 *Helt av samma åsikt*, är medeltalet för ledarteamets samarbete 3,1 medan medeltalet för samarbetet inom musikverksamheten är 2,7. (Luokkakallio 2007, 42; Liiri m.fl. 2009, 171) Det är också viktigt att ta i beaktande Innanens (2009, 32-33) poäng om att upplevelsen av ett fungerande samarbete kan ha olika orsaker: antingen fungerar teamarbetet faktiskt väl, eller så har respondenten helt enkelt inte så mycket erfarenhet av arbete i team. I varken min eller Luokkakallios undersökning har det givits kriterier för vad ett gott samarbete innebär. (Liiri m.fl. 2009, 171)

I kapitel 6.2.1 har jag presenterat respondenternas syn på vem som främst står för musiken i skriftskolan. Kantorerna är i regel med och ansvarar för musiken i skriftskolan – i alla respondenters svar nämns *en kantor*, *kantorerna i samarbete* eller *en fast anställd församlingsmusiker*. Både ungdomsarbetsledarna och prästerna är väl representerade bland dem som främst ansvarar för musiken. Med andra ord är det i de flesta fall inte endast kantorn som ansvarar för musiken trots att sådana svar förekommer. Ungdomsarbetsledarna är mer representerade på listan över de som främst ansvarar för musiken än prästerna, men de präster som deltagit i undersökningen upplever i högre grad att de har ansvar för musiken än vad ungdomsarbetsledarna upplever sig ha. I och med att samplet är så begränsat, är det naturligt att sådana skevheter kan förekomma, men resultatet är intressant i och med att ungdomsarbetsledarna i den här undersökningen av svaren att bedöma mer aktivt sysslar med musik än vad prästerna gör.

7.2.3 Vad sjungs och när?

Det sjungs mycket på lägren och i synnerhet är det typiskt att sjunga före en måltid. Enligt alla respondenter sjunger man tillsammans, åtminstone ibland, under såväl andakter som lägergudstjänster. Psalmer sjungs på alla läger, men de sjungs mest i 'högtidliga' sammanhang – gudstjänster, andakter och lektioner. Sångelekar sjungs däremot aldrig under gudstjänster, och endast en av prästerna använder sångelekar under lektionerna. Sångelekar förekommer nästan enbart under kvällsprogrammen eller under fritiden, medan psalmer ytterst sällan sjungs under kvällsprogrammen och aldrig under fritiden. En orsak till detta kan vara, att psalmer upplevs tråkiga eller för högtidliga för frisläppta kvällsprogram, eller också är det helt enkelt i förberedande syfte; högmässan är församlingens huvudgudstjänst, och i högmässans musik bör tillställningens gudstjänstkaraktär beaktas – vilket innebär att man vanligtvis sjunger psalmer. Måhända kan det å ena sidan vara motiverat att lägergudstjänsten är så högtidlig som möjligt, så att konfirmanderna lättare vänjer sig till församlingens gemensamma högmässa. Å andra sidan kunde det vara motiverat att låta den traditionella högmässan få utvecklas till en lite mer ledig tillställning, i stället för att komma på olika specialgudstjänster i vilka 'de ungas andliga musik' får blomstra.

En intressant detalj är de tre kantorernas svar angående 'icke-andliga sånger' – de verkar nästan undvikande, och en av dem poängterar att det är konfirmanderna som själva framför dessa sånger. Enligt Luther är ju all musik en fortsättning på skapelsen, och således kunde också musik som till synes inte verkar ha andligt eller kristligt budskap frimodigt användas också inom skriftskolan.

7.2.2 Undervisningen

Det verkar finnas en korrelation mellan upplevelsen av att man har goda förutsättningar att jobba som ledare i skriftskolan och hur man trivs med uppgiften som ledare. Inte helt oförväntat upplever en stor del av såväl kantorerna som prästerna att utbildningen inte har gett dem goda förutsättningar att jobba med konfirmandarbetet, vilket är helt i enlighet med de undersökningar som gjorts tidigare. Många av de präster och kantorer som deltog i Luokkakallios undersökning upplever inte heller att deras goda färdigheter att jobba inom konfirmandarbetet härstammar från deras utbildning. (Luokkakallio 2007, 41, 62)

De flesta av respondenterna anser att musiken åtminstone delvis är delaktig i all verksamhet i skriftskolan, vilket är i enlighet med PKA 2001. Sätten att använda musik i undervisningen varierar, men det mest använda arbetssättet är sång – såväl kantorerna som de övriga anställda sjunger på sina lektioner. Men med tanke på hur många olika sätt det finns att integrera musik i undervisningen, finns det många möjligheter att utveckla verksamheten. En av kantorerna konstaterar på den avslutande frågan om ris eller rosor: ”*tack, jag skulle säkert behöva en kurs i ämnet*”, och av resultaten på undersökningen att bedöma kunde flera av kantorerna dra nytta av en dylik kurs. Nästan alla kantorer använder föreläsande och diskussion som arbetsmetoder, men enligt Niemelä & Pruuki (2009, 90) kan det som lärarna kallar för diskussion, av konfirmanderna upplevas som lärarens föreläsande eller presentation.¹¹

Vissa respondenters svar tyder dock på att PKA 2001:s önskan om att församlingarna skall frångå den traditionella lektionsstrukturen till en viss del förverkligas. En av prästerna har, på den öppna frågan om när och i vilka sammanhang psalmer sjungs, svarat: ”*Alla andakter och gudstjänster och ibland på 'lektionerna'*”, vilket kan tolkas som att ordet ’lektion’ inte beskriver undervisningssituationen. I slutet av enkäten, i den öppna frågan om något att tillägga, reflekterar en annan präst kring samma fråga: ”*Jag räknar det mesta vi gör i skriftskolan till undervisning, vilket påverkar mina svar. En del kanske tänker mest på lektioner när man talar om undervisning.*”

7.3 Attityder vs. PKA 2001

7.3.1 Musikens roll i konfirmandarbetet

Församlingsgemenskapen lyfts i denna plan fram som en central utgångspunkt och grund för konfirmandarbetet. Hela arbetet vilar på den. (PKA 2001, 19)

PKA 2001 lyfter fram vikten av församlingsgemenskapen, och nämner att ”[m]usiken har en stor betydelse som skapare av gemenskap människor emellan” (32). Att gemenskapen är viktig för dem som jobbar inom konfirmandarbetet framgår också tydligt i respondenternas svar, och reflekteras i åsikterna om musikens viktigaste

¹¹ ”*Aineiston perusteella näyttää myös siltä, että menetelmä, jota opettajat kutsuvat keskusteluksi, on rippikouhulaisten silmin opettajan luentoa tai esitystä.*” (Niemelä & Pruuki 2009, 90)

funktioner. Skapandet av gemenskap är också enligt Luokkakallio musikens viktigaste funktion. (2007, 45)

I synnerhet kantorerna, anser att de grupper som sjunger mycket har starkare sammanhållning. Kantorerna är emellertid de som är minst närvarande på lägren, och torde således ha minst välgrundade uppfattningar om den faktiska sammanhållningen inom konfirmandgruppen. Trots att ungdomsarbetsledarnas medeltal för påståendet om att sjungande grupper skulle ha bättre sammanhållning är nästan ett steg lägre än de övrigas, kan man inte anse att det kan ha någon statistisk signifikans – dels på grund av den låga mängden respondenter, dels på grund av att ungdomsarbetsledarnas svar är så varierade och det finns svar i båda ytterligheterna. Det intressanta är dock dissonansen mellan frågan om musikens viktigaste funktioner (enligt en stor del av respondenterna är det gemenskapsskapande) och påståendet om musiken faktiskt skapar någon gemenskap.

En av prästerna nämner att man lätt kan glömma det man lärt sig under lektionerna, men att det som man sjungit hålls kvar längre. Det intressanta är att den utsagan är nästan exakt citat av Martin Luther.

En intressant etisk diskussion är huruvida det är godtagbart att 'använda' musik till att väcka känslor och upplevelser av det heliga vilka man sedan slår sin egen stämpel på. Trots att musiken har kapacitet att väcka starka euforiska upplevelser, behöver dessa inte nödvändigtvis vara en tro som vaknar eller helige Andes beröring. Dessa starka musikupplevelser är dock sällsynta, och om konfirmanden får en bild av att man som troende hela tiden måste känna sig så euforisk, kan det leda till en väldigt problematisk syn på tro. En av ungdomsledarna reflekterar kring detta i slutkommentaren på enkäten:

Det vore intressant att fundera kring syftet med musiken. Alltså varför använder man musik i andakterna, vilken sorts texter. Hur hög bekännelse? Ofta används musik också till att manipulera känslor. Vad finns det för risker med det?

Största delen av respondenterna har gett samma svar för både påståendet *Musiken [spelar] en viktig roll i konfirmandarbetet* och påståendet *Musiken borde [spela] en viktig roll i konfirmandarbetet*. Detta tyder på att de flesta är nöjda med den roll som musiken spelar i skriftskolan, trots att den rollen enligt vissa respondenter inte är viktig. Det är överraskande att prästerna är de som mest anser att en skriftskola utan musik skulle vara tråkigt – vad säger det om deras förhållande till det evangelium de sprider?

7.4 Spegling

Musikverksamheten i skriftskolorna i Borgå stifts södra prosterier verkar vara mångsidig, men praxiserna varierar. Den gemensamma faktorn som genomsyrar skriftskolan, och musiken i den, är gemenskap. Såväl prästerna som kantorerna upplever att deras utbildning inte ger dem färdigheter att jobba inom skriftskolan, men menar sig i regel ha goda färdigheter för jobbet trots det. Vad PKA 2001 har att säga om musiken i konfirmandarbetet verkar vara lite oklart för de flesta, men till en viss utsträckning förverkligas PKA:s riktlinjer i alla fall. Exempelvis är musiken ofta delaktig i all verksamhet på lägren och åsikterna hos de anställda korrelerar på många punkter med riktlinjerna i PKA 2001. I stort sett bekräftar denna undersökning vad som redan forskats på finskt håll. Som exempel kan nämnas antalet konfirmander per läger. Enligt PKA 2001 får en skriftskola ha högst 25 deltagare, men kyrko- eller församlingsrådet kan *”i undantagsfall fatta beslut om större grupper när därtill finns särskilt vägande skäl.”* (PKA 2001, s. 41) En tredjedel av respondenterna (10 st.) hävdade dock att de brukar ha 26 – 29 konfirmander per läger, och 3 respondenter angav att de brukar ha 35 eller flera konfirmander per läger. Dessa uppgifter är mycket nära Niemeläs & Pruukis observationer. (2009, 81–82)

En av kantorerna skrev på den sista frågan om ris eller rosor en kommentar, som ger en god bild av hur konfirmandarbete kan se ut:

Jag är rädd för undersökningar som ber en gradera saker, tex punkt 36, men jag inser att det är svårt att göra på annat sätt. Vill poängtera att musiken integreras i allt man gör, på läger precis som i alla andra församlingssammanhang. Det finns ingen motsättning mellan tex ungdomssånger och psalmer, allt fyller sin funktion, precis som ungdomsarbetet i sig dels måste vara lite "inside" för ungdomarna själva men också synas i andra sammanhang med övriga församlingsbor. Vi har skilda skribakonserter före lägren, så där kommer orgeln mångsidigt fram på ett sätt man inte kan berätta tex på en lägergård utan orgel.

8 Diskussion

I detta kapitel diskuteras undersökningens kvaliteter och ges förslag på fortsatt forskning.

8.1 Om undersökningens kvaliteter

Då man utför en undersökning är det viktigt att reflektera huruvida resultatet är tillförlitligt, det vill säga hur hög reliabilitet undersökningen har.

Reliabilitet eller tillförlitlighet är ett mått på i vilken utsträckning ett instrument eller tillvägagångssätt ger samma resultat vid olika tillfällen under i övrigt lika omständigheter. (Bell 2006, 117)

Den här undersökning kan ses som en fortsättning på Luokkakallios (2007). Resultaten är på många plan lika, vilket lika mycket kan bero på bristfälligt mätinstrument och diffusa frågor, som på att de som jobbar inom konfirmandarbetet i många avseenden är en homogen grupp då det handlar om åsikter och värderingar. En av prästerna i min undersökning jobbar inom omsorgsarbetet och har svarat utgående från skriftskolor för unga med specialbehov, vilket gör att hans svar om den praktiska delen i skriftskolan i vissa avseenden avviker från de övriga. Detta handlar dock endast om frågorna om gruppstorleker eller lägeravsnittens längd, så jag har valt att inkludera honom i helheten, trots att han inte representerar någon viss församling.

Med validitet avser man de valda forskningsmetodernas och mätinstrumentens förmåga att mäta det som man vill mäta. (Hirsjärvi m.fl. 1997, 231) Enligt Hirsjärvi m.fl. kan exempelvis respondenterna uppfatta frågor på ett annat sätt än den som gör undersökningen har avsett, och om den som gör undersökningen tolkar resultaten utgående från sina egna utgångspunkter kan resultaten inte anses vara valida. (ibid. 231–232) Med en så här liten respondentgrupp skulle öppna frågor definitivt vara mer informativa. En av respondenterna kommenterade frågorna i sin respons:

Frågorna och svarsalternativen i enkäten var i min tolkning mer inriktade på ett mer svart-vitt tankesätt, så jag kunde inte placera in mig eller mina tankar i dem på ett sätt som hade gett en rättvis och korrekt bild av helheten.

I min undersökning blev mängden respondenter mycket lägre än jag hade hoppats: 30 besvarade enkäter. En bidragande faktor är med stor sannolikhet att frågeformuläret var alltför digert. Webropol-applikationen visade att förfrågan hade öppnats 23 gånger utan att den blivit besvarad. Jag fick också e-postmeddelanden av två respondenter, varav ena berättar hur hon hade påbörjat enkäten, men lagt av efter cirka 30 minuter på grund av tidsbrist. I mitt följemeddelande (Bilaga 2) står det att det uppskattningsvis tar cirka 15 minuter att besvara förfrågan. Det kan mycket väl hända att det är flera andra respondenter som inte orkat fylla den färdigt, eftersom det tagit så mycket längre än beaktat. I synnerhet påståendena kan vara tidskrävande, ifall man inte tidigare aktivt reflekterat kring frågor om musikens roll i konfirmandarbetet. Enligt Bell (2006) kan ett stort bortfall ge skeva resultat då *”sannolikheten är stor för att de som inte skickar tillbaka en enkät skiljer sig från dem som gör detta”*. (ibid., 154) I detta fall är det uppenbart att en stor del respondenter är sådana, som har positiv inställning till musik och musicerande. En person som inte alls upplever sig musikalisk eller musikintresserad, skulle knappast ha känt sig motiverad att plöja igenom hela enkäten. En av dem som inte hade tid att svara på hela förfrågan kontaktade mig per e-post och skriver:

Jag hör till de ungdomsarbetare som ansvarar för konfirmandarbetet i sin församling och vars egna resurser inte omfattar förmågan att sjunga eller spela något instrument. Själv uppvuxen med den levande musiktradition man ofta förknippar med församlingslivet, känner jag till både dess styrkor och svagheter, men har alltså i mitt eget arbete varit tvungen att söka andra utvägar för att kompensera bortfallet av det som den levande musiken kan tillföra t.ex. under ett skribaläger.

Förutom mängden frågor kunde sidbrytningen på formuläret varit bättre. En av ungdomsarbetsledarna skriver i slutkommentaren: *”Uppgiften där det var en lång rad påståenden var lite svår att genomföra, eftersom raderna blev så nära varandra. Kunde ha delats upp i 2 olika frågor.”* Enligt Hirsjärvi m.fl. (1997, 202–203) finns det överlag en problematik i att använda frågor, där man med hjälp av en Likert-skala vill få tag på åsikter hos respondenter. Dels är det viktigt att formulera frågor som har samma innebörd för alla respondenter, vilket inte helt har lyckats.

En faktor som påverkar svaren är att människor tenderar försköna sina åsikter. Enligt Hirsjärvi m.fl. (1997, 203) kallas denna tendens för social acceptans.¹² När man forskar kring en så liten population som denna, och i synnerhet det faktum att det dels är lutherska församlingar, men framför allt finlandssvenska, kan det finnas en oro över att bli igenkänd av sina svar. Om en respondent har en speciell studiebakgrund, exempelvis har studerat till yrket först på vuxen ålder, kan det vara att respondenten upplever att hen kan bli igenkänd på basen av dessa uppgifter. Jag har fäst uppmärksamhet vid konfidentialiteten vid val av citat och försökt att inte koppla ihop alltför många svar med samma profil.

En annan forskarettisk regel gäller opartiskhet. Även om risken för dolda värderingar och kanske skevhet i faktaurvalet är större när det gäller t.ex. samhällsvetenskapliga frågeställningar så gäller det att vara på sin vakt i all vetenskaplig framställning. /.../ Det hör alltså till vetenskaplig hederlighet att inte sopa saker och ting under mattan. (Wolf-Knuts 1984, 16)

Det är intressant hur forskningsvärlden förändrats under bara ett årtionde, utan att ens tala om vad som hänt på två. Luokkakallio skriver om sin metod för materialinsamlingen:

I och med att elektronisk kommunikation inte nödvändigtvis är vardag i alla församlingar, sände jag enkäten per post. På så sätt kunde jag samla så brett material som möjligt för undersökningen från hela Lappo stifts område.¹³

Till en början skattade jag mig lyckligt lottad då jag trodde mig komma undan vissa av de besvärliga momenten med pappersblanketter – exempelvis att pricka in tabell efter tabell för hand eller att försöka tyda svårläslig stil – men märkte snabbt att det för en oerfaren forskare (som dessutom är ovan med excel-programmet) finns ett digert utbud med andra ”diken” att falla i. Såväl e-post som elektroniska undersökningar är verkligen vardag i dag, men fördelen med en pappersblankett ur respondentens synvinkel är att den går att ta med sig, den är överskådlig och dessutom finns det alltid marginaler att

¹² ”*Samaa mieltä / eri mieltä -väittämät /.../ sisältävät vastaustaipumuksen, josta käytetään nimitystä sosiaalinen suotavuus.*” (Hirsjärvi m.fl., 203)

¹³ ”Koska sähköinen viestintä ei vielä välttämättä ole arkipäivää kaikissa seurakunnissa, käytin postitettavia kyselyitä. Siten pystyin keräämään tutkimusaineistoa mahdollisimman laajasti Lapuan hiippakunnan alueelta.” (Luokkakallio 2007, 31–32)

skriva kommentarer i. Ur forskarens synvinkel kan marginaler för anteckningar vara precis lika värdefulla som för respondenterna. Oberoende av om det handlar om elektronisk - eller pappersblankett, är ett alltför omfattande material omständigt att hantera.

Att jag själv är intresserad och välvilligt inställt till mitt forskningsområde, påverkar naturligtvis allting. Jag har själv församlingsbakgrund och en tro på att både kyrkans budskap och dess arbetsmetoder kan bidra till en positiv utveckling i vårt samhälle, trots de starka traditionsbevarande och ibland rentav bakåtsträvande tendenserna (exempelvis vad synen på sexualitet och musik beträffar).

8.2 Avslutande reflektion

Många av respondenterna har varit glada att det forskas inom ämnet och tackat för idéer som de fått av frågorna. En av prästerna tackade för att jag tog kontakt: *”jag behövde att någon ställer frågor gällande musiken i skriftskolan /.../ märker nu att det var nyttigt, vi [planerar som bäst] läggen för sommaren”*. Det verkar överlag som att en kontinuerlig fortbildning skulle vara nyttig för de anställda. Inte endast utbildning i musiken i konfirmandarbetet, utan också exempelvis kurser i olika aspekter av konfirmandarbetet överlag. Det största problemet torde för tillfället vara ekonomin.

Jag väntar med spänning på den nya läroplanen för konfirmandarbetet, och vill gärna se hurudan ställning musiken har i den. Denna undersökning har väckt många frågor hos mig. Hur trivs sådana, som upplever sig totalt omusikaliska i en så musikbetonad miljö? Hurudana arbetsmetoder använder de, som inte kan spela eller sjunga? Kunde bättre musikpedagogiska färdigheter hos exempelvis kantorerna bidra till att sådana unga bättre skulle trivas? Och kunde det i framtiden inom församlingarna finnas mera jobb för personer med sådan musikpedagogisk utbildning som man får på Sibelius-Akademien?

Under mina studier har jag noterat att många av mina studiekompisar har ett förflutet som aktiv i församlingen. Församlingar är ofta ställen, där man får sjunga och spela tillsammans utan att behöva fästa sig vid konstnärliga krav eller lagbundenheter. De flesta församlingar (som jag känner till) brukar ordna ungdomskvällar en gång i veckan. Ungdomar får komma till dessa och bara vara; spela spel eller instrument, teckna eller umgås. Kunde denna idé om en kravlös tillvaro appliceras i skolvärlden?

Sist men inte minst skulle det vara fascinerande att undersöka olika finlandssvenska religiösa rörelers användning av musik i sin gemenskap. Av egen 'vardags-empiri' vet jag att lovsångskulturen i de kyrkliga kretsarna i Nyland eller Åboland markant skiljer sig från de kyrkliga kretsarna i Österbotten. Används olika musikpsykologiska knep eller manipulationssätt och i vilken utsträckning?

Förkortningar

GTB : *Gudstjänstboken 2000*

HbKF 2003 : *Handbok för kyrkliga förrättningar 1-3 2003*

HIKF 2009 : *Du är med mig.Handledning för kyrkliga förrättningar. 2009*

MBS : *Musikstrategi för Borgå stift.*

PKA 2001 : *Kyrkostyrelsen 2002. Livet – tron – bönen. Plan för konfirmandarbete 2001*

Källor

- Ahonen, Risto & Heino, Harri & Rusama, Jaakko & Salonen, Kari (1997). *Evangelisk-Lutherska kyrkan i Finland åren 1992-1995*. Kyrkans Forskningscentral, Tammerfors.
- Anttila, Miikka E. 2011. *The innocent pleasure. A study on Luther's theology of music*. Doktorsavhandling. Helsingfors universitet.
- Bell, Judith (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. Fjärde upplagan. Studentlitteratur AB, Lund.
- Bibeln. Bibelkommissionens översättning. Bibeltexten © 2000 Svenska Bibelsällskapet. Verbum Förlag AB, Stockholm
- Eklfors, Terese (2010). *Multipla intelligenser som grund för en mångsidig konfirmandundervisning*. Pro gradu -avhandling. Åbo Akademi.
- Gabrielsson, Alf (2008). *Starka musikupplevelser. Musik är mycket mer än bara musik*. Gidlunds förlag, Hedemora.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997). *Tutki ja kirjoita*. 15.–17. upplagan. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsingfors.
- Högnabba, Patricia (2009). *Kunskap, tro och religionsutövning: en kritisk granskning av skriftskolans inverkan på ungdomars religiositet*. Pro gradu -avhandling. Åbo Akademi.
- Innanen, Tapani (2009). Rippikoulun opetusuunnitelma ja asema uskontokasvatuksessa. I: Innanen, Tapani & Niemelä, Kati (red.) *Rippikoulun todellisuus*. Kyrkans forskningscentral, Tammerfors
- Innanen, Tapani & Niemelä, Kati (red.) (2009). *Rippikoulun todellisuus*. Kyrkans forskningscentral, Tammerfors
- Jungmann, Josef A. (1960). *The Early Liturgy. To the Time of Gregory the Great*. © 1959 University of Notre Dame Press, Indiana U.S.A.

- Kjellberg, Erik (red.) (1999). *Natur och Kulturs Musikhistoria*. Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.
- Krokkfors, Jockum (1992). *Musiken i församlingen. Betänkandet Musikfostran i församlingen i jämförelse med Martin Luthers syn på musik samt betänkandets mottagande i församlingarna i Borgå stift*. Pro gradu -avhandling. Åbo Akademi.
- Kyrkans forskningscentral (2009). *Mångfaldens kyrka. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2004–2007*. Kyrkans forskningscentral, Tammerfors
- Kyrkans forskningscentral (2013). *Utmanad kyrka. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2008–2011*. Kyrkans forskningscentral, Tammerfors
- Kyrkostyrelsen (2002). (PKA 2001) *Livet – tron – bönen. Plan för konfirmandarbete 2001*. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Kyrkostyrelsen. Fostran och ungdomsarbete.
- Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati & Salonen, Kari (2001). *Kyrkan inför ett nytt årtusende. Evangelisk-Lutherska kyrkan i Finland åren 1996-1999*. Kyrkans Forskningscentral, Tammerfors.
- Liimatainen, Mari (2009). Opetuksen suunnittelu, toteutus ja ihanteet sotilasrippikoulussa. I: Innanen, Tapani & Niemelä, Kati (red.) *Rippikoulun todellisuus*. Kyrkans forskningscentral, Tammerfors
- Liiri, Jenni-Kristiina & Saarinen, Johannes & Tamminen, Suvi & Väkeväinen, Eija (2009). Elämä, usko, rukous – ja musiikki. I: Innanen, Tapani & Niemelä, Kati (red.) *Rippikoulun todellisuus*. Kyrkans forskningscentral, Tammerfors
- Murtonen, Sari (2009). Rippikoulun merkitys nuoren aikuisen uskonnollisessa elämänsäkaressa. I: Innanen, Tapani & Niemelä, Kati (red.) *Rippikoulun todellisuus*. Kyrkans forskningscentral, Tammerfors
- Musikstrategi för Borgå stift* (2012). Nykoprint. (Kompendium kan fås från församlingarna i Borgå stift.)
- Niemelä, Kati & Pruuki, Lassi (2009). Rippikoulun toteutustavat Euroopassa. I: Innanen, Tapani & Niemelä, Kati (red.) *Rippikoulun todellisuus*. Kyrkans forskningscentral, Tammerfors

- Sarelin, Birgitta (2005). *Musiken i kyrkan. Några utvecklingslinjer i den klassiska kyrkomusikens och kyrkovisans historia*. Andra reviderade och utökade upplagan. Åbo Akademis tryckeri, Åbo.
- Tobin, Henrik (1996). *Den underbara harmonin. Aspekter på musikens teologi*. Verbum Förlag AB, Stockholm
- Tynjälä, Päivi (1999). *Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita*. 1.–2. upplagan. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsingfors.
- Virsikirja ja hengellisiä lauluja* (2002) Esikoislestadiolaiset r. y. Lahtis. Kirjapaino Raamattutalo, Pieksämäki.
- WA: Luther, Martin. *D. Martin Luthers Werke. "Weimarer Ausgabe"*, Weimar 1883 –.
- Wolf-Knuts, Ulrika (1984). *Kompendium i uppsatsskrivning vid universitet. Uppsatsens teori och praktik*. Sammanställt av Ulrika Wolf-Knuts, baserat på Martin Gellerstam, *Att skriva uppsats*. 2. omarb. upplagan. Språktjänst, Åbo Akademi, Åbo
- Örthén, Jenni (2007). *Elämä-usko-rukous, Rippikoulusuunnitelma 2001 ja Kuopion hiippakunnan kanttorit 2006*. Pro gradu -avhandling. Sibelius-Akademin, Kuopio.

Webb-källor

Borgå stift. www.borgastift.fi/framsida/, besökt 11.3.2016

Du är med mig.Handledning för kyrkliga förrättningar. 2009 Finns att hitta på adressen:

http://www.evl.fi/kyrkohandboken/forr/handledning_kyrkliga_forrattningar.pdf

Evenemangskalender. <http://sakasti.evl.fi/sacrista.nsf/sp?open&cid=Content2C9C7F>
Besökt 13.03.2016

Från A till Ö. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. besökt 24.2.2016

<http://www.evl2.fi/ordlista/index.php/F%C3%B6rsamling>

Gudstjänstboken 2000. Del 1/3 i Kyrkohandboken. Kyrkans centralfond,
Församlingsförbundets Förlags Ab, Vasa 2000 ISBN 978-951-550-774-7 (PDF).
Finns att hitta på adressen: <http://www.evl.fi/kyrkohandboken/gt/gtb.pdf>

Handbok för kyrkliga förrättningar 1-3 2003. Del 3/3 i Kyrkohandboken. hämtad
07.01.2016 på adressen <http://www.evl.fi/kyrkohandboken/forr/forrattn.pdf>

Kyrkan i siffror, besökt 20.02.2016:

<http://evl.fi/EVLsv.nsf/Documents/278336EAD7F90B16C2257308002972CC?OpenDocument&lang=SV>

Kyrkoårskalendern, besökt 16.1.2016 <http://evl.fi/Evkirja.nsf/evbperiodSV>

Luokkakallio, Suvi (2007). *ELÄMÄ, USKO, RUKOUS – JA MUSIIKKI. Musiikkikasvat-
tus Lapuan hiippakunnan rippikoululeireillä 2005.* Musiikkikasvatuksen pro
gradu. Musiikin laitos, Jyväskylän yliopisto. PDF hämtad 08.04.2014 på adressen
[https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9900/URN_NBN_fi_jyu-
2007364.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/9900/URN_NBN_fi_jyu-2007364.pdf?sequence=1)

Messujen ABC.

http://www.tampereenseurakunnat.fi/hengen_ravintoa/jumalanpalvelus/messujen_abc

Messun historia. Besökt 13.03.2016

<http://suomalainenmessu.fi/index.php/pages/messun-historia>

Mårtenson ja kirkkomusiikki, <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/09/08/martenson-ja-kirkkomusiikki>

Kyrkostyrelsen 2014. *Perustelut. Virsikirjan lisävihkohanke*. Besökt 13.03.2016.

[http://kappeli2.evl.fi/KKHASHA.nsf/7b71ae23c1dcb5bcc22572980062dd0b/611e44b92cd5bfc8c2257daa005175fb/\\$FILE/PERUSTELUT%20-%20virsikirjan%20lis%C3%A4vihkohanke.pdf](http://kappeli2.evl.fi/KKHASHA.nsf/7b71ae23c1dcb5bcc22572980062dd0b/611e44b92cd5bfc8c2257daa005175fb/$FILE/PERUSTELUT%20-%20virsikirjan%20lis%C3%A4vihkohanke.pdf)

Prosterierna i Borgå stift. besökt 20.02.2016.

<http://www.borgastift.fi/kontakt/prosterierna/>

Saarinen, Johannes & Väkeväinen, Eija (2008). *Kanttoria kyllä tarvitaan. Helsingin ja Espoon hiippakuntien nuorisotyönohjaajien näkemys rippikoulun musiikkikasvatuksesta*. Slutarbete. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Träskända. Besökt 17.01.2016.

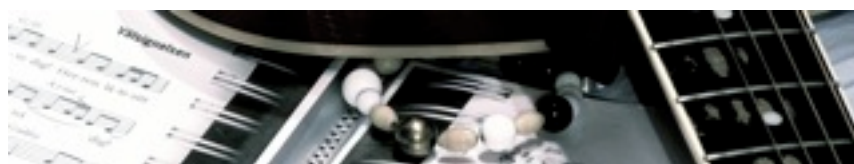
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Jarvenpaa2008/7b0bdd_Jrvenp_SaarinenVkevinen_2008.pdf

Wikipedia: Metallimessu. Besökt 13.03.2016.

<https://fi.wikipedia.org/wiki/Metallimessu>

Bilagor

Bilaga 1. Enkäten

Musiken på skriftskolorna i Borgå stifts södra prostier

Hej!

Jag är på slutrakan av mina musikpedagogiska studier vid Sibelius-Akademien och skriver min pro gradu -avhandling om musikverksamheten på skriftskoleläger. Jag hoppas att denna enkät når alla fast anställda, som jobbat på något skriftskoleläger i Borgå stifts södra prostier under år 2014.

Jag hoppas att du tar dej en stund att svara på dessa frågor – min förhoppning är att det kan dras någon nytta av resultaten av min forskning, då den nya planen för konfirmandarbete utarbetas. Det tar ca 15 minuter att svara på förfrågan. Förfrågan är anonym och informationen i alla avsnitt behandlas konfidentiellt.

Enkäten består av sex olika delar, varav del V besvaras endast av andra än kantorer och församlingsmusiker, och del VI endast av kantorer och församlingsmusiker. Tack för din tid!

Mvh (med vintriga hälsningar)

Olli Liljeström 041-449 5500

olli.liljstrom@uniarts.fi

I BAKGRUNDSINFORMATION

1. Församling

Borgå svenska domkyrkoförsamling
Ekenäsnejdens svenska församling
Esbo svenska församling
Grankulla svenska församling
Hangö svenska församling
Ingå församling
Johannes församling
Karis-Pojo svenska församling
Kimitoöns församling
Kyrksläatts svenska församling
Lappträsk svenska församling
Liljendals församling
Lovisa svenska församling
Matteus församling
Pernå församling
Petrus församling
Sibbo svenska församling
Sjundeå svenska församling
Tammerfors svenska församling
Vanda svenska församling
Västebolands svenska församling
Åbo svenska församling
Någon annan (Vilken?)

2. Hur många skriftskolor brukar ni i genomsnitt ha per år i er församling?

1-2 3-4 5-6 7 eller flera

3. Hur många konfirmander brukar ni i genomsnitt ha per läger?

färre än 15 15-19 20-24 25-29 30-34 35 eller flera

4. Hur långa är era skriftskoleläger i genomsnitt?

5 dagar eller kortare 6-7 dagar 8-9 dagar 10 dagar eller längre

5. Kön:

Kvinna
Man
Definieras inte av ett heteronormativt system

6. Ålder:

Under 30 år 30-39 år 40-49 år 50-59 år 60 år eller över

7. Din uppgift/tjänst i församlingen:

Diakoniarbetare/Diakonissa
Församlingsmusiker
Kantor
Präst
Ungdomsarbetsledare
Annan (vad?) _____

8. Var och när blev du utexaminerad?

9. Vilket huvudämne / vilket utbildningsprogram?

II MUSIKEN

Välj den siffra som bäst motsvarar din åsikt om påståendena.

(1 = helt av annan åsikt, 2 = delvis av annan åsikt, 3 = kan inte säga, 4 = delvis av samma åsikt, 5 = helt av samma åsikt)

10. Musik är viktigt för mig.	1	2	3	4	5
11. Mina känslor påverkas starkt av musik.	1	2	3	4	5
12. Det finns musikalitet i varje människa.	1	2	3	4	5
13. Musik är en del av Guds skapelseverk.	1	2	3	4	5
14. Jag kan uppleva Guds närvaro då jag lyssnar på musik.	1	2	3	4	5
15. Jag upplever helighet mer via musik än genom andra konstformer.	1	2	3	4	5

16. Kryssa i om du sysslar med någon av följande musikrelaterade aktiviteterna:

	Jag sysslar aktivt med det fortfarande	Jag har tidigare sysslat med det
Spelar ett eller flera instrument (Vilka?)		
Sjunger		
Lyssnar på musik		
Komponerar musik / skriver låtar		
Arrangerar musik		
Musik och rörelse (t.ex. dans, zumba, aerobic)		
Något annat (Vad?)		

III SKRIFTSKOLAN

17. Jag är vanligtvis ledare på:

- 3 eller flera läger per år
- 1 - 2 läger per år
- mer sällan än ett läger per år
- Jag brukar inte vara med på lägren.

Välj den siffra som bäst motsvarar din åsikt om påståendena. (1 = helt av annan åsikt, 2 = delvis av annan åsikt, 3 = kan inte säga, 4 = delvis av samma åsikt, 5 = helt av samma åsikt)

18. Jag är intresserad av frågor som har med skriftskolan att göra	1	2	3	4	5
19. Jag upplever det trevligt att jobba som ledare i skriftskolan.	1	2	3	4	5
20. Jag har goda färdigheter att jobba som ledare i skriftskolan.	1	2	3	4	5
21. Min utbildning har gett mig goda färdigheter att jobba som ledare i skriftskolan.	1	2	3	4	5
22. Ledarteamet för konfirmandarbetet har ett gott samarbete i vår församling.	1	2	3	4	5
23. Ledarteamet för konfirmandarbetet i vår församling har ett gott samarbete vad beträffar musikfostran.	1	2	3	4	5
24. Planen för konfirmandarbetet 2001 (Livet – tron – bönen) är som en helhet bekant för mig.	1	2	3	4	5
25. Kapitlet "Musiken i konfirmandarbetet" i Planen för konfirmandarbetet 2001 är bekant för mig.	1	2	3	4	5

26. Jag har deltagit i utbildning(ar) som behandlar Planen för konfirmandarbetet 2001.

Ja Nej

27. Nämn de tre saker som du upplever som de viktigaste på ett skriftskoleläger?

1. _____

2. _____

3. _____

IV MUSIKEN I SKRIFTSKOLAN

28. Vilka tre är det som främst står för musiken i skriftskolan i er församling? Kryssa i för de tre som främst står för musiken så, att nummer 1 är den viktigaste osv.

	1	2	3
någon av de fast anställda kantorerna			
de fast anställda kantorerna i samarbete			
en fast anställd församlingsmusiker (inte kantor)			
en skriftskolekantor el.dyl. (inte fast anställd)			
en ungdomsarbetsledare			
en präst			
en hjälpis eller hjälpisarna			
någon annan (vem?) _____			

Välj den siffra som bäst motsvarar din åsikt om påståendena. (1 = helt av annan åsikt, 2 = delvis av annan åsikt, 3 = kan inte säga, 4 = delvis av samma åsikt, 5 = helt av samma åsikt)

29. På våra läger undervisas musiken som ett skilt ämne. 1 2 3 4 5

30. På våra skriftskoleläger lyssnar vi tillsammans också på de ungas favoritmusik och diskuterar den. 1 2 3 4 5

31. Vi kombinerar delar av musikundervisningen med andra ämnesområden i skriftskoleundervisningen. 1 2 3 4 5

32. Det är viktigt att i skriftskolan fundera på musikens roll i den ungas liv. 1 2 3 4 5

33. Det är viktigt att sjunga och spela tillsammans i skriftskolan. 1 2 3 4 5

34. De grupper som sjunger mycket har starkare sammanhållning. 1 2 3 4 5

Välj den siffra som bäst motsvarar din åsikt om påståendena. (1 = helt av annan åsikt, 2 = delvis av annan åsikt, 3 = kan inte säga, 4 = delvis av samma åsikt, 5 = helt av samma åsikt)

35. Musiken har en viktig roll i konfirmandarbetet. 1 2 3 4 5
36. Musiken borde ha en viktig roll i konfirmandarbetet. 1 2 3 4 5
37. Musiken är delaktig i all verksamhet på våra skriftskole-
läger. 1 2 3 4 5
38. Ett skriftskoleläger utan musik skulle vara tråkigt. 1 2 3 4 5
39. Musik kan hjälpa den unga att stärkas i sin tro till Gud. 1 2 3 4 5
40. Musik kan hjälpa den unga att växa i kärlek till sin nästa. 1 2 3 4 5
41. Musiken hjälper konfirmanderna att hantera svåra frågor/
problem i livet. 1 2 3 4 5
42. Musiken är viktig för bönelivet. 1 2 3 4 5
43. Lugna sånger hjälper konfirmanderna att lyssna till sitt inre. 1 2 3 4 5
44. Musiken spelar en viktig roll för att känna samhörighet med
församlingen. 1 2 3 4 5
45. Musiken kan hjälpa den unge att förstå Bibeln och frågor om
tro. 1 2 3 4 5
46. Musiken påverkar märkbart stämningen på ett skriftskole-
läger. 1 2 3 4 5
47. Musiken bidrar till att skapa en trygg atmosfär. 1 2 3 4 5
48. Musiken skapar interaktion mellan människor. 1 2 3 4 5
49. Musik påverkar känslor. 1 2 3 4 5
50. Man kan uppleva helighet och Guds närvaro genom musiken. 1 2 3 4 5
51. Man kan behandla sina egna känslor och frågor om livet ge-
nom musiken. 1 2 3 4 5

Välj den siffra som bäst motsvarar din åsikt om påståendena. (1 = helt av annan åsikt, 2 = delvis av annan åsikt, 3 = kan inte säga, 4 = delvis av samma åsikt, 5 = helt av samma åsikt)

52. Jag känner att jag har ett visst ansvar för att musik används i konfirmandarbetet. 1 2 3 4 5

53. Jag är intresserad av konfirmandernas musiksmak och deras relation till musiken. 1 2 3 4 5

54. Att känna till musiken som de unga lyssnar på kan hjälpa mig att förstå dem. 1 2 3 4 5

55. Som ledare i skriftskolan ser jag till att vi ofta sjunger tillsammans. 1 2 3 4 5

56. Som ledare i skriftskolan ser jag till att vi ofta musicerar tillsammans. 1 2 3 4 5

57. Jag upplever att det är enkelt att ordna gemensamma musikstunder under skriftskolan. 1 2 3 4 5

58. Vad är det som gör det enkelt / svårt för dig att hålla gemensamma musikstunder?

59. Hur har du själv utmanat konfirmanderna att reflektera över musikens roll i sina liv?

60. Konfirmanderna brukar spela instrument eller sjunga på eget initiativ under fritiden:

Ofta Ibland Aldrig Kan inte säga

- av de andliga sånger som sjungs på skriftskolelägret
- andra sånger/annan musik

61. I vilka situationer sjunger ni tillsammans i era skriftskolor?

Dagligen Då och då Aldrig Kan inte säga

- före en måltid
- efter en måltid
- då ni hissar upp flaggan
- då ni tar ner flaggan
- på lektioner som hålls av kantorn
- på lektioner som hålls av någon annan än kantorn
- under länergudstjänster
- under kvällsprogrammen
- under andakter
- på fritiden
- i andra situationer (vilka?) _____

62. Vad sjungs under era skriftskoleläger och i vilka sammanhang?

Kryssa i för de alternativ som stämmer och berätta gärna i rutan intill, i vilka sammanhang det sjungs den sortens sånger.

- Psalmer _____
- "Ungas" lovsånger (t.ex. Ung Psalm) _____
- Sånger som kommer från någon väckelserörelse (vilken?) _____
- Sångelekar _____
- Sånger av icke-andlig natur _____
- Annat (vad?) _____

63. Görs det i er församling ett skilt sånghäfte/-kompendium för skriftskolan?

Ja Nej

64. Brukar man i er församling öva in någon konfirmationssång för konfirmationen?

Ja Nej Ibland Vet inte

65. Vilka är musikens viktigaste funktioner i skriftskolan?

66. Vad är den viktigaste funktionen med skriftskolans musikundervisning, m.a.o. vad borde de unga komma ihåg från den?

67. "Konfirmandarbetets övergripande mål är att den unga stärks i den tro på den treenige Guden, till vilken hon genom det heliga dopet har upptagits, växer till i kärleken till nästan och lever i bön och i församlingens gemenskap." Hur tycker du att man bäst använder musiken för att stöda förverkligandet av det övergripande målet?

V FÖR ANDRA ÄN KANTORER ELLER FÖRSAMLINGSMUSIKER

Välj den siffra som bäst motsvarar din åsikt om påståendena. (1 = helt av annan åsikt, 2 = delvis av annan åsikt, 3 = kan inte säga, 4 = delvis av samma åsikt, 5 = helt av samma åsikt)

68. Jag använder ofta musik i min undervisning i skriftskolan. 1 2 3 4 5

69. Det är främst musik jag undervisar i skriftskolan. 1 2 3 4 5

70. Jag använder musiken som hjälpmedel då jag undervisar i andra ämnesområden. 1 2 3 4 5

71. Det känns naturligt för mig att använda musik i min undervisning. 1 2 3 4 5

72. Om du använder musik i din undervisning, vilka metoder använder du och i vilka sammanhang?

Skriv gärna i rutan intill, i vilka sammanhang du använder dig av metoden i fråga.

Ofta Då och då Aldrig

sång _____
musicerande _____
att lyssna på musik _____
rörelse till musik _____
sångelekar _____
annat (vad?) _____

VI ENDAST FÖR KANTORER OCH FÖRSAMLINGSMUSIKER

73. På hur många skriftskoleläger (uppskattningsvis) har du varit ansvarig för musikundervisningen?

74. Hur många dagar eller timmar brukar du hinna vara närvarande på skriftskolelägren?

75. Hur mycket tid brukar det i allmänhet reserveras för musikundervisningen på ett skriftskoleläger?

76. Vilka ämnesområden behandlas i musikundervisningen och hur mycket (i timmar/minuter)?

Kryssa i först och skriv sedan i textrutan, hur länge ni uppskattningsvis brukar behandla olika ämnesområden.

- musiken i gudstjänsten _____
- psalmboken _____
- musiken i de kyrkliga förrättningarna _____
- körmusik _____
- orgeln _____
- musikverksamheten i den egna församlingen _____
- kantorns arbete _____
- den andliga ungdomsmusiken _____
- annat (vad?) _____

77. Vilka ämnesområden är enligt dig de viktigaste i skriftskolans musikundervisning?

Numrera så att nummer 1 är den viktigaste.

- musiken i gudstjänsten _____
- musiken i de kyrkliga förrättningarna _____
- körmusik _____
- psalmboken _____
- orgeln och orgelmusik _____
- kantorns arbete _____
- musikverksamheten i den egna församlingen _____
- den andliga ungdomsmusiken _____
- annat (vad?) _____

78. Vilka arbetsmetoder använder du i skriftskolans musikundervisning och i samband med vilka ämnesområden?

EFTER att du kryssat i "ofta - då och då -aldrig", kan du skriva i textrutorna i vilka sammanhang den sortens musicerande utövas.

Ofta Då och då Aldrig

- grupparbeten
- har konfirmanderna att göra anteckningar
- sång
- musiklyssnande
- diskussion
- musik och rörelse
- spelande
- lekar
- föreläsande
- annat (vad?)

Välj den siffra som bäst motsvarar din åsikt om påståendena. (1 = helt av annan åsikt, 2 = delvis av annan åsikt, 3 = kan inte säga, 4 = delvis av samma åsikt, 5 = helt av samma åsikt)

79. Jag har koll på vad som behandlas i musikundervisning i skolorna på vår ort. 1 2 3 4 5

80. Innan jag inleder min undervisning tar jag reda på vad de unga har för förhandskunskaper om ämnet. 1 2 3 4 5

81. Psalmboken har en central roll i min undervisning. 1 2 3 4 5

SLUTFRÅGOR FÖR ALLA RESPONDENTER

82. Är det något du vill tillägga? Ris / rosor, uppmuntrande ord – eller något helt annat? Blev någon del obehandlad?

83. Om du är frivillig att ställa upp för en eventuell intervju, kan du lämna dina kontaktuppgifter här. Då kan jag se hur du har svarat, men såväl dina kontaktuppgifter som dina svar kommer fortfarande att behandlas konfidentiellt.

Förnamn
Efternamn
Mobil
E-post

Bilaga 2. Följebrevet till enkäten, skickat fre 23.1.2015

Hejsan!

Olli Liljeström heter jag och skriver min pro gradu -avhandling om musikens roll på skriftskolelägren. Min förhoppning är att det kan dras någon nytta av mina forskningsresultat då man utformar nästa plan för konfirmandarbetet.

Om du har en tjänst / fast anställning (präst, ungdomsledare, diakoniarbetare, kantor etc...) och har jobbat på någon skriba under 2014 skulle jag vara mer än tacksam om du ville dela med dej av dina in- och åsikter genom att svara på e-formuläret på adressen <https://www.webropolsurveys.com/S/FE4CB9A633A6B0A6.par> senast onsdagen 4.2.

Förfrågan är anonym, om inte du vill skriva in dina kontaktuppgifter på slutet, och resultaten behandlas konfidentiellt. Det tar ca 15 min att svara på frågorna, så det kan hända att du vill avnjuta frågeformuläret med en kopp kaffe eller te.

Har du några frågor om forskningen eller formuläret, kan du kontakta mej direkt via e-mail olli.liljestrom@gmail.com eller per telefon 041-4495500

Mvh Olli Liljeström

Ämnesgruppen för musikpedagogik/Sibelius-Akademien

Bilaga 3, förklarande text (åt kyrkoherdarna och kanslierna)

Hejsan!

Jag kontakter er församling, eftersom jag behöver hjälp med att samla info för min gradu. Jag skriver om musikens roll i konfirmandarbetet i de södra prosterierna i Borgå stift.

Har ni möjlighet att vidarebefordra meddelandet nedan (gärna så fort som möjligt) till de medarbetare som varit med på någon skriba under 2014 i er församling? Jag är intresserad av alla "kategorier", så alla diakoniarbetare, präster, ungdomsarbetsledare, kantorer eller församlingsmusiker som varit med på nåt hörn i konfirmandarbetet kan med fördel få svara på e-formuläret.

Tusen tack redan på förhand!

mvh Olli Liljeström

P.S. Jag skrev till både kyrkoherdarna och kanslierna i stiftet för att säkrast nå fram. Beklagat om det blir onödigt "spammande"! d.s.

Bilaga 4, Påminnelsemeddelande 28.1.2015

Hej igen!

Jag kontaktade er tidigare angående min skriba-musikforskning och tänkte be er påminna era medarbetare, att det skulle vara jättefint om de ville svara på min enkät. Det har forskats väldigt lite på det här området i synnerhet i svensk-Finland, så det skulle vara värdefullt med många svar för att få ett på nåt sätt representativt sampel. För att citera min före detta kollega Chrisu, kommer det att bli "helt super awesome!!!".

Nedan finns samma brev som jag skickade i fredags (23.1) kl.19.29. Hoppas ni tar er en minut att skicka det vidare, och ifall ni jobbar inom konfirmandarbetet själv, svara gärna!

Trevlig fortsatt vecka!

mvh Olli Liljeström